

Aslı Gözde Akış

Dr. Öğr. Üyesi, Balıkesir Üniversitesi/Sağlık Bilimleri Fakültesi, Balıkesir/Türkiye
Assist. Prof. Dr., Balıkesir University/Faculty of Health Sciences, Balıkesir/Türkiye

eposta: asligzd@hotmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-2141-2787>

RorID: <https://ror.org/02tv7db43>

Sevinç Güçlü

Prof. Dr., Akdeniz Üniversitesi/Edebiyat Fakültesi, Antalya/Türkiye
Professor, Akdeniz University/Faculty of Letter, Antalya/Türkiye

eposta: sguclu@akdeniz.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-3814-3918>

RorID: <https://ror.org/01m59r132>

Atıf/Citation: Akış, Aslı Gözde ve Güçlü, Sevinç. 2025. Hollanda'da Yaşayan Yaşlı Türk Göçmenler: Yaşam Seyri Perspektifinden Bir Değerlendirme. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 13/46, 613-641. <https://doi.org/10.33692/avrasyad.1760977>

Makale Bilgisi / Article Information

Yayın Türü / Publication Type:	Derleme Makalesi/Rewiew Article
Geliş Tarihi /Received:	12.08.2025
Kabul Tarihi/Accepted:	02.11.2025
Yayın Tarihi/Published:	15.12.2025

HOLLANDA'DA YAŞAYAN YAŞLI TÜRK GÖÇMENLER: YAŞAM SEYRİ PERSPEKTİFİNDEN BİR DEĞERLENDİRME

Öz

Göç ve yaşlanma süreçleri, bireylerin sosyoekonomik durumları, sağlık hizmetlerine erişimleri ve toplumsal entegrasyonlarını etkileyen çok yönlü dinamiklerdir. Küresel nüfusun yaşlanmasıyla birlikte yaşlı göçmenler hem göç literatüründe hem de yaşlanma çalışmalarında önemi giderek artan ancak hâlâ yeterince temsil edilmeyen bir gruptur. Bu çalışma, Hollanda'da en büyük göçmen gruplardan biri olan yaşlı Türk göçmenlerin yaşam koşullarını yaşam seyri yaklaşımı çerçevesinde değerlendirmeyi amaçlamıştır. Bu doğrultuda, yaşlanma ve göç ilişkisine odaklanan güncel kuramsal ve ampirik çalışmalar, geleneksel derleme yöntemi ile incelenmiştir. Yaşam seyri yaklaşımı, yaşlı göçmenlerin göç süreçlerini, bireysel ve toplumsal faktörlerin karşılıklı etkileşimini ve zaman içerisindeki değişimlerini bütüncül olarak değerlendirmeyi olanaklı kılmıştır. Bu teorik arka planda çalışmada yaşlı göçmenler hakkında genel bir değerlendirme yapıldıktan sonra Hollanda'da yaşayan Türk yaşlıların yaşam durumları ele alınmıştır. Sonrasında yaşlı göçmenlerin gelir, barınma, sağlık durumu, dil bariyerleri, yalnızlık, aidiyet ve sosyal katılımı konusunda mevcut sorunlarına yer verilmiş ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri sunulmuştur. Çalışma yaşlı göçmenler için daha iyi yaşam koşulları sağlamak amacıyla bütüncül sosyal politikaların önemini vurgulamaktadır. Bu politikaların dil desteği, kültürel açıdan hassas bakım hizmetleri, sosyal katılımı teşvik eden programlar ve yaşlı bireylerin ulusötesi bağlarını güçlendirmesi gerektiği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yaşlanma, Yaşlı Göçmenler, Yaşam Seyri Yaklaşımı, Sosyal Politika

OLDER TURKISH MIGRANTS IN THE NETHERLANDS: AN EVALUATION FROM A LIFE COURSE PERSPECTIVE

Abstract

Migration and ageing are multifaceted processes that affect individuals' socioeconomic status, access to healthcare services, and social integration. With the global population ageing, older migrants have become an increasingly important yet still underrepresented group in both migration literature and ageing studies. This study aims to evaluate the living conditions of older Turkish migrants—one of the largest migrant groups in the Netherlands—within the framework of the life course perspective. To this end, recent theoretical and empirical studies focusing on the relationship between ageing and migration have been examined through a traditional literature review method. The life course perspective allows for a holistic analysis of older migrants' experiences by considering the interactions between individual and societal factors and how these evolve over time. Within this theoretical framework, the study first presents a general evaluation of older migrant populations and then focuses specifically on the living conditions of older Turks residing in the Netherlands. The analysis addresses key issues such as income and housing, health status, language barriers, loneliness, sense of belonging, and social participation, and provides policy suggestions aimed at improving these conditions. The study underscores the importance of integrated social policies to ensure better living conditions for older migrants. Such policies are expected to include language support, culturally sensitive care services, programs that promote social inclusion, and efforts to strengthen the transnational ties of older individuals.

614

Keywords: Ageing, Older Migrants, Life Course Perspective, Social Policy

Giriş

Göç ve yaşlanma, ekonomi, sosyal politika, toplumsal uyum ve bireysel iyi oluş üzerinde etkileri olan demografik değişimi şekillendiren süreçlerdir. Yaşlanma biyolojiktir; ancak yaşlanma süreci ve “yaşlı olmak” coğrafi farklılıklar da dahil olmak üzere çeşitli sosyo-kültürel ve politik bağlamlarda şekillendirilmektedir (Gilleard ve Higgs 2005: 1-2). 1990’lardan itibaren göç ve yaşlanma konusunda artan çalışmalardan uluslararası göçün belirli bir yaş veya yaşam evresiyle sınırlı olmadığı vurgulanmaktadır (Warnes ve Williams 2006: 1257). Göç ve yaşlanmanın kesişiminde ulusötesi yaşlanma, yaşlılık döneminde yaşamın örgütlenmesi, şekillenmesi ve bireylerin yaşlanmayla başa çıkma süreçleri ile yakından ilişkilidir. Yaşlanma ve göç süreçleri, farklı zaman ve mekânlarda belirli sonuçlarla ortaya çıkan iç içe geçmiş yörüngeler olarak gerçekleştiğinden bu süreçler göçün tek veya anlık bir olay olmadığını aksine yaşlı bireylerin karar alma, uygulama ve entegrasyonlarıyla ilgili uzun vadeli ve bağlantılı yaşam seyri süreçleriyle ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu süreç, göçmenlerin geçmişteki deneyimlerinden ve mevcut bireysel kaynaklardan etkilenmektedir (Erlinghagen 2021: 1339-1341).

Göç, demografik yapıdaki mekânsal farklılığı şekillendiren en önemli faktörlerden biridir. Göç, sosyal ortamlarda ve bireylerin yaşam öykülerinde önemli değişikliklere yol açar. Bu nedenle, bugüne dek yapılan çalışmaların çoğu yaşlanan göçmenler ile yaşlı yerli nüfus arasındaki refah farklılıklarını sağlık, barınma ve yaşam düzenlemeleri ve geri dönüş geçişi olarak üç ayırt edici alanda anlamayı amaçlamıştır (Sabater 2021: 318). Çoğunlukla bu çalışmalar, yaşlanan göçmen nüfuslara ilişkin göç risklerinden kaynaklanan kırılganlıklara ve yaşam boyu biriken dezavantajlara dikkati çekerler (Dwyer ve Papadimitriou 2006: 1303–1304; Phillipson 2015: 919). Çoğu kesişimsel yaşam seyri çalışması dışlamanın 3 y'si yani yoksul, yaşlı ve yabancı üçlemesi (Liversage ve Jakobsen 2016: 93–94) gibi göç geçmişi olan yaşlı bireylerin bu çoklu dezavantajlarına odaklanır. Genel görüş, yaşlı olmanın ve göç geçmişine sahip olmanın zayıf fiziksel ve zihinsel sağlık, düşük gelir, kötü barınma, bakım ve sosyal yardım hizmetlerinden dışlanma veya bu hizmetleri kullanmaktan çekinme/kaçınma gibi birden fazla hassasiyete yol açtığı yönündedir (Ciobanu 2023: 59–60; Grenier ve Hanley 2024:11-12). Yaşlı göçmenler ile ilgilenen araştırmacılar (White 2006; King vd. 2017), bu hassasiyetlerin ve söz konusu göçmen sayılarının gelecek yıllarda artacağına dikkat çekmektedirler.

Makro, mezo ve mikro düzeylerde farklı faktörler, yaşlı bireylerin göçmenliğe yönelik kırılganlıklarını ve olumsuz durumlarla başa çıkma olasılıklarını şekillendirir. Makro düzeyde, ulusal ve uluslararası göç rejimleri, sosyal politikalar ve bakım rejimleri, menşe ülkedeki ve varış noktasındaki ekonomik koşullar, yaşlı göçmenlerin kırılganlıklarını arttıran veya azaltan yapısal koşulları oluşturur. Mezo düzey, yaşlı göçmenlerin aile ağlarını ve beşerî kaynaklarını, dayanışma kalıplarını kapsar. Mikro düzey ise sağlık durumu, sosyoekonomik düzey, mesleki faaliyetler, dil yeterliliği gibi bireysel faktörleri içerir (Ciobanu vd. 2017: 165-167).

Uluslararası göçte menşe ve varış ülkelerinin göç politikaları yaşlı bireylerin yaşam koşullarının belirlenmesinde oldukça etkilidir. Göçmen veya etnik azınlık nüfusları, eğitim, refah, sağlık ve barınma gibi çeşitli hizmet alanlarında özel ihtiyaçlara sahiptir ve bunlar göç politikalarının temel odak noktalarıdır. Genel olarak ileri yaşlara özel göçmen politikaları bakım ve sosyal yardım hizmetlerine ve sosyal güvenliğe erişimi içermektedir. Bununla ilişkili olarak Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu'nun (UNECE) (2016) göç ve yaşlılıkla ilgili hazırladığı raporda, bakım hizmetlerine erişim, sosyal güvenlik, işgücü ve entegrasyon ile ilgili temel alanlar belirlenmiş ve sağlık ve sosyal bakım, emeklilik, istihdam, dil ve kültür, sosyal entegrasyon, yaşam boyu öğrenme ve konut gibi çeşitli uygulama alanları tanımlanmıştır. Raporda, göçmen kökenli yaşlıların dil bariyerleri, düşük emeklilik hakları, işgücü piyasasından dışlanma, sosyal izolasyon riski ve yetersiz konut koşulları gibi yapısal dezavantajlara maruz kalabildikleri vurgulanarak, söz konusu alanlarda politika geliştirme ve hizmet sunumunun iyileştirilmesi gerektiği belirtilmektedir. Böylece, bireysel iyi oluşu

desteklemenin yanı sıra göçmen yaşlıların toplumla bütünleşmesini sağlamak ve sosyal adaleti güçlendirmek hedeflenmiştir.

Bu çalışma, Hollanda’da yaşayan yaşlı Türk göçmenlerin yaşam koşullarını göç ve yaşlanmanın kesişiminde ortaya çıkan çok katmanlı toplumsal dinamikler üzerinden açıklamayı amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda çalışma yaşam seyri yaklaşımını yol gösterici bir kuramsal çerçeve olarak benimsemektedir. Yaşlı bireylerin ekonomik durumları, sağlık ve bakım gereksinimleri, dil engelleri, yerleşim ve barınma koşulları gibi farklı yaşam seyri bileşenleri çalışma kapsamında değerlendirilmiş; bu değerlendirmeler doğrultusunda politika önerileri geliştirilmiştir. Bunun için çalışmada, konuya ilişkin teorik ve güncel ampirik araştırmaların bulgularının sentezlendiği geleneksel derleme yöntemi kullanılmıştır (Yılmaz 2021). Geleneksel derlemeler, belirli bir konuda yayımlanmış çalışmalardan elde edilen bilgilerin sistematik bir yöntem izlenmeksizin, farklı kaynak ve yaklaşımlardan derlenerek bütünleştirildiği çalışmalardır (Karaçam 2013: 27). Bu çerçevede çalışma şu sorulara yanıt aramaktadır: a) Hollanda’da yaşayan yaşlı Türk göçmenlerin yaşam seyri bağlamında göç ve yaşlanma süreçleri nasıl şekillenmektedir? b) Bu bireylerin karşılaştıkları temel yapısal ve bireysel sorunlar nelerdir ve söz konusu sorunlara yönelik hangi sosyal politika yaklaşımları geliştirilebilir?

1. Teorik Arka Plan

Yaşlılık çalışmalarında uzun zamandır kullanılan yaşam seyri yaklaşımı, bireyin yaşamını belirleyen tarihsel bağlamı biyografik geçmişiyle ilişkilendirerek açıklamayı amaçlamaktadır. Bu yönüyle yaşam seyri yaklaşımı yaşlanmayı yaşam boyu devam eden bir süreç olarak değerlendirip yaşamı bir bütün olarak görmekte ve yaşamın erken dönemlerinde gerçekleşen olayların ilerleyen yaşamda önemli etkilere neden olacağını savunmaktadır (Bengtson vd. 2012: 9). Bireylerin yaşamı boyunca gelişen bu olaylar ve edinilen roller, aile, eğitim, iş yaşamı gibi belirli temel yaşam geçişlerinde meydana gelmektedir (Mortimer ve Shanahan 2002: 5). Bu geçişler bireyin ve aile üyelerinin yaşamını değiştiren belirli sosyal ortamlarda gerçekleştiğinden bağlantılı yaşamlara olan vurgu yaşam seyrinde ön plana çıkmaktadır.

Yaşam seyri, zaman, mekân, karşılıklı bağımlılık ve eylemliliğe dikkat ederek insan yaşamını zamansal ve sosyal bağlam içinde ele almanın gerekliliğini vurgular. Bu yaklaşımın en önemli gücü, bireysel ve toplumsal faktörlerin karşılıklı etkileşimini ve zaman içerisindeki değişimlerini uzun vadeli bir bakış açısıyla bütüncül olarak değerlendirebilmesidir (Brotman vd. 2020: 466). Göç bu bağlamda, zamana bağlı bir olaydır ve “göçmen olmak” bu olayın ardından bireyin yaşamında ortaya çıkan yeni bir aşamayı ifade eder. Göçün meydana geldiği yaşam evresi, göçün bireysel etkilerini şekillendirmede belirleyici rol oynar. Örneğin, yaşlı göçmenler bakım almak, torunlarına destek olmak, emeklilik sonrası yeni bir yaşam kurmak gibi gerekçelerle göç edebilir, bazıları ise yerleştikleri ülkede yaşlanmayı tercih edebilir (Torres

2012: 34). Bu farklılıklar, göç deneyiminin yaşam seyrinin hangi aşamasında gerçekleştiğine bağlı olarak çeşitlenir (Katz ve Grenier 2023: 15).

Yaşam seyri yaklaşımı, bireylerin yaşam süreçlerini mikro düzeydeki zamanlama, hız ve sıralama ile makro/mezo düzeydeki sosyal yapılar ve kurumsal dinamikler arasındaki etkileşim üzerinden açıklar (Akış ve Korkmaz-Yaylagül 2021: 277). Mikro düzey süreçlerin sosyal yapılar tarafından şekillendirilmesi kadar, bireylerin bu yapılar üzerindeki etkisi de önemlidir. Yaşlı göçmenlerin aile ilişkileri, yaşam düzenlemeleri, sağlık ve bakım gereksinimleri yaşam koşullarını belirleyen önemli faktörlerdir. Bu bağlamda yaşlanma ve göç, iç içe geçmiş ve farklı bağlamlarda belirli sonuçlara yol açan yörüngeler olarak değerlendirilebilir. Göçmenlerin yaşamındaki geçişler —örneğin iş yaşamı, aile kurma ya da sağlıkla ilgili dönüşümler— birbirinden bağımsız değil, birbiriyle bağlantılıdır (Narayan ve Chakraborty 2024:5). Bu nedenle yaşam seyri yaklaşımı, bireyin deneyimlerini yalnızca bireysel değil toplumsal bağlamla birlikte değerlendirme imkânı sunar. Özellikle yaşlanma ve göçün bireyin yaşamında yarattığı dönüşümler, yapısal eşitsizliklerin bireysel süreçlere nasıl yansındığını ortaya koyar. Bu bağlamda yaşam seyri, yaşlı göçmenlerin neden daha kırılgan ve savunmasız gruplar arasında yer aldığını anlamak için güçlü bir kuramsal zemin sağlar.

Göç deneyimi, doğası gereği her zaman sorunlu olmayabilir ancak bireyin yaşam seyrinde önemli kırılmalara yol açma potansiyeline sahiptir. Göçün birey üzerindeki etkileri, göçün meydana geldiği tarihsel bağlam, göç türü ve hem menşe hem de varış ülkesinin toplumsal yapısıyla yakından ilişkilidir (Torres 2015: 937). Özellikle hedef ülkedeki ikamet süresi, varış yaşı ve göç öncesi yaşanmışlıklar, göçmen bireyin topluma uyum sağlama kapasitesini belirleyen kritik değişkenler arasında yer alır (Edmonston 2013: 2).

Göçmenlere özgü, yaşlanma süreçlerini şekillendiren farklı risk faktörleri mevcuttur. Bu çoğu zaman kültürleşme ile bağlantılıdır. Göçmen bireyler açısından kültürleşme, yeni topluma uyum sağlamanın yanı sıra köken kültürünü sürdürmeyi de içeren iki yönlü bir süreçtir. Bu süreçte yaşanan kültürleşme stresi, bireyin göç öncesi, sırası ve sonrasındaki zorluklara karşı verdiği tepkilerle şekillenir (Berry 2005: 698). İki kültür arasındaki mesafe arttıkça uyum güçleşir ve bu durum psikososyal kırılganlığı artırabilir. Bu bağlamda yaşlı bireyler, dezavantajlı sosyoekonomik koşullar, dil engelleri, düşük sağlık okuryazarlığı, ayrımcılık gibi nedenlerle daha kırılgan hale gelebilir. Buna rağmen yaşlı bireylerin psikolojik dayanıklılıkları ölçüsünde yaşamlarını yeniden organize etme ve uyum sağlama kapasiteleri önemli hale gelmektedir (Olcese vd. 2024). Bu noktada yaşam seyri yaklaşımı, bireylerin tarihsel ve toplumsal koşulların sunduğu olanaklar ve sınırlamalar çerçevesinde özne olarak yaşamlarını nasıl inşa ettiklerini de anlamaya olanak tanır.

Günümüzde göç çalışmalarında özellikle ulusötesi yaşlanan göçmenlerin artışı, yaşam seyrinin toplumsal eşitsizlikleri nasıl şekillendirdiğini anlamak açısından önem kazanmıştır. Bir kişinin yaşam seyri ve biyografik sürekliliği, göç edene kadar menşe ülkesinin sosyal

yapıları ve kurumları tarafından sağlanmış ve garanti altına alınmışken, göç nedeniyle kırılgan hale geldiğinde, hedef ülkenin mevcut toplumsal yapısı ve kurumsal rejimi nedeniyle yaşam koşulları belirsizlik altında olabilmektedir. Göç eden bireyler bu koşullar altında yaşamını ve biyografisini "yeniden çerçevelemek" zorunda kalabilmektedirler (Torres 2015: 936).

Bu bağlamda, özellikle göç ettikleri ülkede yaşanan bireylerin yaşam seyrinde, köken ülkesinden getirdikleri toplumsal, kültürel deneyimler ile varış ülkesindeki kurumsal ve toplumsal yapılar arasında sürekli bir yeniden uyum süreci yaşanmaktadır. Göç sonrası uzun yıllar boyunca yerleşik hale gelen, ancak yaşlılık döneminde özgül ihtiyaçlar ve kırılganlıklarla karşılaşan bu bireylerin yaşam seyrinin kesişen unsurlarının yapısal eşitsizliklerle nasıl şekillendiğini anlamak önemlidir. Yaşam seyri yaklaşımı, göç ve yaşlanma süreçlerini birlikte ele alma imkânı sunarak konuya dair anlayışımıza yeni ve derinlikli boyutlar katma potansiyeline sahiptir. Bu kuramsal çerçeve, Hollanda'da yaşayan yaşlı Türk göçmenlerin göç ve yaşlanma deneyimlerinin incelenmesinde güçlü bir analitik araç sunmaktadır.

2. Yaşlanan Göçmenler

"Yaşlanan göçmenler" terimi genellikle yabancı uyruklu olan ve doğduğu ülke dışında bir varış ülkesinde yaşanan, dolayısıyla varış ülkesinin ikamet ettiği ülke haline gelen bireyleri ifade eder. Genellikle 50 yaş ve üzeri göçmenler "yaşlanan göçmenler" olarak kabul edilir. Göçmenlerin yaşlanması birçok ülkede meydana gelen bir olgudur. Bu olgu göçün tarihsel zamanı (yakın zamanda veya geçmiş göç), bireylerin göç etme yaşı (erken yaşamda, orta yetişkinlikte veya yaşlılık döneminde), göçün geliştiği koşullar ve göçmenlerin yerleştikleri ülkeler veya yerler bağlamında değişiklik gösterir (Sabater 2021: 316).

Yaşlı/yaşlanan göçmenler üzerine yapılan araştırmalar özellikle 2000'li yılların başından itibaren gelişmeye başlamış ve çoğu, göç çalışmaları ile gerontoloji ekseninde gelişmiştir. Yaşlı göçmenlerin son derece heterojen bir nüfus oluşturduğunun altını çizen Warnes ve arkadaşlarının (2004: 308) çalışmalarıyla birlikte geri dönüş göçü (Hunter 2011: 1410), bakım (Baldassar vd. 2007: 4; Liversage 2023: 175), uluslararası emeklilik göçü (Bolzman vd. 2006: 1360) gibi çalışmalarıyla araştırmacılar bu alana önemli katkılarda bulunmuştur.

Bu çalışmalar doğrultusunda göçmen ve göçmenlikle ilgili akademik literatürde son yıllarda çeşitli sınıflandırmalar da ortaya çıkmıştır. Söz konusu sınıflandırmalar, birçok yaşlanan göçmen tipi tanımlamaktadır (Sampaio 2022. 10-11). Warnes ve arkadaşları (2004: 312-313), Avrupa bağlamında yaşlı göçmenleri dört kategoride değerlendirmişlerdir. Birincisi rahatlık arayan uluslararası emeklilik göçmenleri olarak ifade ettikleri, ileri yaşlarda Kuzey Avrupa'dan Güney Avrupa'ya (ve giderek daha uzaklara, Güneydoğu Asya veya Orta ve Güney Amerika gibi yerlere) göç eden yaşlı yaşam tarzı göçmenleridir. İkincisi yaşlı Avrupalı uluslararası işçi göçmenleri ve Avrupalı olmayan yaşlı uluslararası işçi göçmenlerinden

oluşmaktadır. Bu kişiler İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'ya varışlarının ardından yerinde yaşlananlar olarak tanımlanır. Üçüncü grup, bir önceki kategoriye bağlı olarak geri dönen işçi göçmenleridir ve bu, emekliliklerini menşe ülkede geçirmeyi seçen İkinci Dünya Savaşı sonrası göç sürecine katılan işçi göçmenlerini ifade eder. "Geri dönen göçmenler" için göç hareketinin yönü açısından tersine göç olarak ifade edilen tipte bir göç durumundan bahsedilebilir. Öte yandan emekli ya da çalışamaz durumda olan ileriki yaştaki göçmenlerin yılın uzun bir dönemini kendi ülkelerinde, geri kalan zamanlarını da göç ettikleri ülkede geçirme durumunu anlatan mekik göçü diye adlandırılan bir göç tarzı da yaşlı/yaşlanan göçmenler arasında yaygındır (Baykara-Krumme 2013: 12; Sampaio 2022: 14-15). Son zamanlarda bu çeşitliliğe "aile odaklı uluslararası emekli göçmenler" de dahil olmuştur. Bu kişiler daha önce başka bir ülkeye göç etmiş akrabalarına torun bakımını sağlamak ya da onlara daha yakın olmak için hayatlarının ilerleyen dönemlerinde göç edenlerdir ve "sıfır nesil" olarak da adlandırılmaktadırlar. Sıfır nesil, ulusötesi aileler içinde aktif bir çocuk bakımı sağlayıcısı olarak yer alan, göçmen ailelerin çocuklarının bakımının sürdürülmesinde alternatif bir çözüm olarak gördükleri yaşlı aile bireyleridir (Sampaio 2022: 16). Ancak sıfır nesil, iç politikalarda göçmen aktör olarak değerlendirilmemektedir. Çoğunlukla bakım emeği sağlamak için göç eden büyükanne ve büyükbabalar, kalıcı bir geçicilik ve güvencesizlik durumuna zorlanmakta, ziyaretçi vizesi kurallarına göre kendi ülkeleri ile kabul eden ülke arasında gidip gelmekte ve bu da onların büyük ölçüde ekonomik olarak kendi kendine yeterli olmalarını gerektirmekte, göçmen çocuklarına kıyasla bağımsızlıklarını ve özerkliklerini riske atabilmektedir (Kilkey ve Baldassar 2024: 1158). Sampaio'nun (2022: 17) da belirttiği gibi tüm bu sınıflandırmalar ayrıcalıklı değildir, aynı zamanda bireyler yaşamları süresince bu kategorilerden birkaçına dahil olabilmektedir.

Yaşlı/yaşlanan göçmenler ele alınırken genel olarak iki noktanın altını çizmek yerinde olacaktır. İlk olarak yaşlı göçmenler toplumda en yoksun ve sosyal olarak dışlanmış kişiler ile en varlıklı ve başarılı yaşlanan kişilere kadar çeşitlilik göstermektedir. Bu çeşitlilik bireylerin yaşı, cinsiyeti, eğitim düzeyi, çalışma koşulları, göç etme nedeni, geline ülke ve varış ülkesinin göç politikaları vb. birçok durumdan kaynaklanır. İkinci ise göç ve yaşlanma durumu birbiri içine geçmiş yaşam süreçleridir. Bu durum, sadece göç eden bireyi değil, ailesini ve hatta sonraki nesilleri de etkileyen geniş bir aktör ağını kapsar. Bu yönüyle nesillerin yaşamını şekillendiren uzun vadeli ve çok yönlü bir olgudur. Her iki bağlam da dikkate alınarak aşağıda Hollanda özelinde yaşlı Türk göçmenlerin yaşam seyri koşulları değerlendirilecektir.

3. Hollanda'da Yaşlı Türk Nüfus ve Özellikleri

Hollanda ve Türkiye arasında Batı Avrupa'daki diğer ülkelere benzer şekilde bir göç süreci yaşanmıştır. İki ülke arasında 1964 yılında yapılan iş anlaşması ile kitlesel işgücü göçü başlamıştır. Doğduğu ülkede büyüyüp, yetişkinlik döneminde başka bir ülkeye çalışmak,

eğitim görmek, evlenmek veya başka nedenlerle göç eden bireyler olarak tanımlanan bu birinci nesil göçmenler, Hollanda'ya Türkiye'den yerleşen ilk kuşak bireylerdir. Bu anlaşma ile Türkiye'den Hollanda'ya geçici olarak çalışmak üzere "konuk işçiler" (gastarbeiders) gönderilmeye başlanmış, başta sanayi ve inşaat sektörlerinde çalıştırılmak üzere gelen bu işçilerin çoğu erkek, genç ve kırsal kökenli olmuşlardır. Hollanda'ya çoğu Türkiye'nin Karadeniz kıyısındaki veya orta kesimindeki küçük köylerden gelmiştir (Crul ve Vermeulen 2006: 966). Hem Hollanda hükümeti hem de göçmenler ilk başta buradaki kalışlarını geçici olarak görmüşlerdir. Ancak 1973 Petrol ambargosu sonrasında yaşanan ekonomik durgunluk ve sanayi üretiminin daha düşük ücretli ülkelere kaydırılması bile kitlesel bir geri dönüşü sağlamamıştır. Bunu araştırmacılar, kısmen göçmenlerin doğdukları ülkelerdeki olumsuz siyasi yapı ve ekonomik beklentilerin karşılanamamasından kaynaklanabileceğini kısmen de göçmenlerin evlerine döndükten sonra Avrupa'ya geri dönmelerine olanak tanıyan "geri dönüş seçeneğinin" geri çekilmesini içeren giderek kısıtlayıcı göç politikalarının yürürlüğe girmesi nedeniyle olabileceğini belirtmektedirler (Abadan-Unat 2002: 115-118; Sampaio 2022: 12). İşçi göçleri sonrasında ise 1976-1981 yılları arasında yoğunlaşan aile birleşimi ve aile kurma yoluyla da Türkiye'den Hollanda'ya doğru gerçekleşen üç aşamalı bir göç süreci yaşanmıştır (Abadan-Unat 2002: 115-118; Yaman Kahveci 2018).

Hollanda 2023 yılı verileri ile 17,9 milyonluk bir nüfusa sahiptir ve toplam nüfusun %22'sini (3,7 milyon kişi) göçmen kökenli (batılı olmayan)¹ kişiler oluşturmaktadır. Türk göçmenler ülkedeki göçmen nüfuslar arasında çok görülen nüfustan biridir. Bugün Türklerin yoğun olarak yaşadığı bir ülke olarak Hollanda, Almanya ve Fransa'nın ardından üçüncü sırada yer alır ve Türk kökenli nüfus yaklaşık olarak 430 bin kişidir. Bu kişilerin önemli bir bölümü hâlâ birinci nesil göçmenler, onların çocukları ve torunlarıdır. Hollanda nüfusunun %20,2'si yaşlı bireylerden oluşmaktadır (CBS Population Dynamics 2023). İstatistikler, yaşlı Türk nüfusun Hollanda'daki genel yaşlı nüfus artışından daha hızlı yaşlandığını göstermektedir (Cramm ve Nieboer 2019:2). Türk kökenli 55 yaş üstü kişilerin sayısı 1990 ile 2020 yılları arasında sekiz kattan fazla artmış, 6,7 binden 56,5 bin kişiye ulaşmıştır. Bu sayının 2020-2050 yılları arasında üç kat artarak 182,8 bin kişiye ulaşacağı tahmin edilmektedir (Regt vd. 2022: 42). Yaşlı grup içerisinde yaş dağılımında da değişimler söz konusudur. 1996 ile 2003 yılları arasındaki değişimi inceleyen White (2006), genç-yaşlı bireylerin (60-70) sayısındaki artış hızının düşmeye başladığını ve 70-80 yaşındaki bireylerin sayısındaki artış hızının yükseldiğini belirtmektedir. Sekiz yılın sonunda 60 ile 70 yaş arasındaki kişi sayısı iki katına çıkarken, 70 ile 80 yaşları arasındakiler neredeyse üç katına çıkmıştır. Oransal olarak, 1996'da Türklerin %12'si 70 yaşın üzerindeyken, 2003'te bu oran %17'ye yükselmiştir. Bu veriler yaşlı

¹ 1990'ların sonlarından bu yana, Hollanda'da doğan göçmenler ve çocukları Batı ve Batılı olmayan köken gruplarına ayrılmıştır. 2022 yılından itibaren yeni köken sınıflandırmasına kademeli olarak geçilmekle beraber bu sınıflandırma Hollanda doğumlular ve köken ülke olarak iki bileşenden oluşmaktadır.

popülasyonda meydana gelen bir “yaşlanma” sürecine işaret etmektedir. Başka bir çalışmada (Hoogte ve van Hamond 2020) da 55 yaş üstü grup içindeki birinci nesil göç geçmişine sahip 75 yaş üstü kişilerin yüzdesinin arttığı belirtilmektedir. Buna göre 1990 yılında %3,91, 2019 yılında %16,66 olan bu nüfustaki oranın 2050 yılında %28,24'e çıkacağı tahmin edilmektedir. Genellikle göç edilen ülkede doğan veya çok küçük yaşta Hollanda'ya gelen birinci nesil göçmenlerin çocukları olarak anılan ikinci nesil göç geçmişine sahip 55 yaş üstü kişilerin oranının da 1990 yılında %0,48, 2019 yılında %0.16 olduğu ve bu kişilerin toplam nüfusunun 2050 yılında %42,52'ye varan büyük bir artış yaşayacağı tahmin edilmektedir (Hoogte ve van Hamond 2020).

Hollanda'da yaşlı Türk göçmenler için özellikle işçi göçmenler ve yerinde yaşlanan göçmen ve tersine göç ya da mekik göçü sınıflandırmasından bahsedilebilir. Göçmenlerin 1970'lerden sonra çalışmak üzere bu ülkeye geldikleri (işçi göçmenler), bazılarının belli bir süre çalıştıktan ya da emekli olduktan sonra Türkiye'ye geri döndükleri (terine göç/mekik göçü), bazılarının ise Hollanda'da yaşamaya devam ederek yerinde yaşlandıkları görülmektedir. Yaşlı bireylerin hem yaşa bağlı gereksinimleri hem de göçmen olarak konumları dolayısıyla çeşitli zorlukları mevcuttur. Hollanda'da bulunan yaşlı Türk bireyler için bu zorluklar gelir, barınma, bakım ve refah gibi önemli alanlarda ortaya çıkmaktadır (Denktaş vd. 2009; Fokkema ve Conkova 2018; Fokkema ve Das 2020). Bu zorluklar, yaşam seyri yaklaşımının işaret ettiği üzere, bireylerin farklı yaşam evrelerinde karşılaştıkları toplumsal, ekonomik ve kültürel koşulların birikimli etkileriyle şekillenmektedir.

3.1. Gelir Durumu

Yaşlılık döneminde düşük bir gelire sahip olmak, çoğunlukla kişinin yaşam boyu istihdam geçmişiyle ilişkilendirilir. Düşük gelirli yaşlı bireylerin genellikle işsizlik, mesleki yetersizlik, dil engelleri, düşük eğitim ve ayrımcılık, erken emeklilik ve kadınların işgücü piyasasına sınırlı katılımı nedeniyle tamamlanmamış kariyer yolları bulunmaktadır (Lulle ve King 2016: 39). Hollanda'da sosyal güvenlik sistemi, vatandaşlarını işsizlik, hastalık, yaşlılık, mesleki engellilik gibi çeşitli sonuçlardan koruyan mali güvenlik sağlar. Devletin belirlediği emeklilik yaşına ulaşan kişiler, miktarı Hollanda'da ikamet sürelerine bağlı olan temel bir emekli maaşı almaktadır (Göçmenler Hollanda'da geçirdikleri yıl kadar Algemene Ouderdomswet AOW maaşı hak ederler ve Hollanda'da yaşadığı her yıl için %2 AOW maaşı hakkı kazanırlar, tam yaşlılık aylığı için 50 yıl çalışma gerekir). Ancak göçmen yaşlı bireyler, Hollanda'ya daha geç yaşta yaşamaya gelmişlerse, genellikle tam yaşlılık aylığı (AOW) alamamaktadır (van der Grefte ve Droogleever Fortuijn 2017). Yaşlanan Türk göçmenlerin bakım ve gelir güvenliği için bu sistem kritik öneme sahiptir.

Yaşlı Türk göçmenler çalışma hayatlarının çoğunu, emeklilik haklarının olmadığı veya sınırlı olduğu (serbest meslek dahil, düşük ücretli) mesleklerde geçirmişlerdir. Çalışmalar,

Hollandalılara göre Türklerin daha düşük net işgücü katılımı olduğunu, daha yüksek işsizliğe sahip olduklarını, daha esnek iş sözleşmeleri ve daha düşük saatlik ücretli işlerde çalıştıklarını göstermektedir (Klok vd. 2017: 30). 20 ile 65 yaş arası Türk kökenli erkeklerin yaklaşık %70'inin ana gelir kaynağı ücretli bir iş veya kendi işi olurken kadınların çalışma oranı %48 civarındadır. Birinci nesil göç geçmişine sahip 50-65 yaş arası Türk göçmenlerin %12'sinin geliri yokken, %51'i sosyal yardımlardan faydalanmaktadır (CBS 2020).

Türk kökenli yaşlı bireylerin hane geliri hem yerli Hollandalılar hem de diğer göçmen grupların bazılarına nispeten düşüktür ve her on kişiden ikisi sosyal asgari sınırın altında bir gelire sahiptir. Bu durum genellikle aralarındaki işgücü piyasasına katılım açısından kadın-erkek farkının nispeten büyük olmasıyla açıklanmaktadır. 55 yaş ve üzeri kişiler için ortalama standartlaştırılmış harcanabilir hane geliri 17,566 Euro'dur. Sosyal asgari sınırın altında bir gelire sahip kişilerin oranı %19,5'tir. Ev sahibi olma oranı da %25,7 olup yerli Hollandalı yaşlıların ev sahipliğine göre (%65,5) oldukça düşüktür (Regt vd., 2022). Yaşlı kadınların yaşlı erkeklere göre biraz daha dezavantajlı olduğu görülmektedir ve bu da kadınların farklı yaşam seyri koşullarıyla yakından bağlantılıdır. 55-66 yaş arası kadınların %14'ü çalışmakta, %20'si sosyal yardımlardan faydalanmakta, %9'u emekli, %33,5'i diğer sosyal yardımlardan faydalanmakta (bunlar çoğunlukla hastalık/engellilik yardımlarıdır) ve %22,4'ünün ise hiçbir geliri bulunmamaktadır (Regt vd. 2022). Yaşlı Türk kadınların çoğu için yaşam seyri boyunca çocuk büyütme, bakım sağlama gibi görevleri ücretli istihdam fırsatlarını kısıtlamıştır. Çoğu aile birleşimi veya aile kurma yolu ile Hollanda'ya göç etmişlerdir. Genellikle evde çocuklara ve ev halkına bakmakla ilgili görevler edinmişlerdir. Öte yandan sınırlı eğitimleri nedeniyle Hollandaca dilini öğrenme konusunda da yetersiz kalmışlardır. Göç etmiş kadınların bu nedenle işten gelir elde etme olasılıkları, aynı kökene sahip erkeklere ve diğer kökenlerden gelen kadınlara göre önemli ölçüde daha düşük kalmıştır.

3.2. Yerleşim ve Barınma

Hollanda kökenli yaşlı bireylerin %47'si ve Batılı olmayan bir geçmişe sahip yaşlı bireylerin en az %87'si kentsel bir bölgede yaşamaktadır. Göçmen Türk yaşlı bireylerin %50,5'i Rotterdam, Den Haag, Amsterdam ve Utrecht gibi nüfus yoğunluğunun en fazla olduğu şehirlerde bulunurlar. Bu şehirler mağazalar, toplu taşıma, kültürel topluluk merkezleri ve yürüme mesafesindeki camiler gibi kendilerine özel olarak tasarlanmış çok çeşitli günlük olanaklara sahiptir (Hoogte ve van Hamond 2020). 55 yaş ve üzeri Türk göçmenlerin %19,1'i yalnız başına, %38,3'ü eşiyile birlikte, %27,7'si eşi ve çocuklarıyla, %6'sı çocuklarının yanında, %0,8'si bir kurumda yaşarken 75 yaş ve üzeri bireylerin kurumsal bakım oranı %4'e çıkmaktadır. Çocuklarıyla birlikte yaşayan yaşlı Türklerin %44'ü birden fazla çocuğuyla yaşamaktadır (CBS 2020). Bu durum özellikle Türklerin bakım normları ve aile dayanışması ile tutarlıdır ve ikamet durumu genellikle yaşlı akrabalarının bakım sorumluluğunu almak

Hollanda'da Yaşayan Yaşlı Türk Göçmenler: Yaşam Seyri Perspektifinden Bir Değerlendirme için onun yanına taşındığı ya da kendi evinde bakımın sürdürülmesi şeklinde iki farklı hareketliliği içerebilir.

Hollanda'da yaşayan Türk aileleri, aile içinde birbirine daha kolay yardım sağlayabilmek için coğrafi açıdan da yakın yerleşim alanlarında ikamet etmeyi seçmektedirler. Yalnızca eşi ile yaşayan yaşlı bireyler arasında çocuklarına yakınlıkları, sıklıkla 0-5 km arasında değişirken %95'inin en az bir çocuğu 0-20 km arasında bir mesafede ikamet etmektedir (CBS 2020). Yaş ilerledikçe yaşlı bireylerin çocukları ile aynı evde yaşama olasılığı da artmaktadır. Türk yaşlı bireyler, örneğin Hollandaca dilini konuşamıyorlarsa, çocuklarının yardımına daha fazla ihtiyaç duymaktadırlar (Klokgieters vd. 2018: 720). Bu, yaşlı bireylerin ekonomik ve sosyal güvenlik ağlarını genişletse de kırılğanlıklara da yol açabilmektedir. Bu kırılğanlıklar, yaşlı bireyin gündelik yaşamında bağımsız hareket edememesi ve karar alma süreçlerinden dışlanması; çocuklarına artan bağımlılığı ile aile içi bakım yükünü arttırması; dil engeli nedeniyle sosyal çevrenin daralması ve buna bağlı sosyal izolasyon, ayrıca bu süreçlerin bir sonucu olarak yalnızlık, çaresizlik ve değersizlik hislerinin artması gibi çok boyutlu şekilde ortaya çıkabilmektedir.

Emeklilik dönemi, ulusötesi yaşam düzenlemelerinin yeniden müzakere edilmesi açısından yaşamın önemli bir aşamasıdır. Ulusötesi göçmenler üzerine çalışmalar birçok yaşlı Türk göçmenin zamanlarını Türkiye ile 'ev sahibi' ülke arasında bölüştüğünü göstermektedir (Krumme 2004; Yerden 2000; Palaz 2015). Bu döngüsel göç, göçmenlerin her iki ülkedeki kaynakları kullanmalarına ve tüm seçenekleri açık tutmalarına olanak sağlamaktadır. Weiss (2005), bu süreci eşitsizliklerin "ulusötesileşmesi" olarak tanımlayarak küresel eşitsizliklerin ilişkisel doğasını vurgulamaktadır. Bireylerin, ulusötesi hareketlilik stratejileri dahilinde ve gelir farklılıklarından yararlanarak yaşamları boyunca farklı sosyal konumlarda bulunabileceklerini ifade eder. Bu ileriki ulusötesi yaşam yörüngeleri, genellikle 'bireysel' olarak tasvir edilen ancak aslında vatandaşlık ve refah rejimleri gibi ayrıcalık ve eşitsizlik yapılarına derinden bağlı olan bir faaliyet ve beceriklilik duygusunu gösterir (Savaş vd., 2023: 142-143). Örneğin Yerden, (2000), yaşlı Türk göçmenlerin Hollanda'da bulunmalarının Hollanda sağlık sistemini daha iyi olarak değerlendirmeleri, çocuklarının ve diğer akrabalarının hala Hollanda'da yaşıyor olmaları gibi önemli nedenleri olduğunu ve yaşlı Türk göçmenler arasında döngüsel göç biçimlerinin bu sebeplerden dolayı güçlü bir şekilde tercih edildiğini bulmuştur. Araştırma grubundaki yaşlı göçmenlerin çoğu kışı Hollanda'da, yılın geri kalanını ise Türkiye'de geçirdiklerini belirtmiştir. Benzer bir eğilim Palaz'ın (2015) çalışmasında da ortaya çıkmış ve çalışmada yer alan yaşlı bireylerin çoğunun Türkiye ve Hollanda da belirli süreler ikamet ettikleri belirtilmiştir. Bunu Hayes'in (2014: 1954-1955) 'coğrafi tahkim' uygulamaları olarak tanımladığı, bir yerde edinilen ekonomik sermayeyi ve kaynakları en üst düzeye çıkarmak ve başka bir yerde daha iyi bir yaşam tarzı elde etmek amacıyla yapılan ulusötesi yer değiştirmeler olarak da okumak mümkündür. Alandaki

çalışmalardan (Kahveci vd. 2020; Nieboer vd. 2024) yaşlı bireylerin daha sonraki yaşamlarında ekonomik, sosyal ve kültürel değerin üretilmesi, fırsatların değerlendirilmesi ve devam eden sosyo-mekânsal eşitsizliklerin üstesinden gelmek için uyguladıkları stratejileri anlaşılmaktadır.

3.3. Dil Sorunları

Dil, kimlik oluşumu ve kültürleşme gibi yaşlanma sürecinin sosyal yönleriyle bağlantılıdır ve sosyal ilişkileri geliştirmede önemli bir rol oynar. Yaşlı göçmenler üzerine yapılan araştırmalar, olumlu sosyo-duygusal ilişkiler yaşamının yüksek düzeyde refahla ilişkili olduğunu göstermektedir.

Avrupa'daki Türk göçmenler arasında Türk dili, kimliğin en güçlü göstergesi olarak kabul edilmekte ve Hollanda'daki Türk göçmen topluluğu, etnik dilsel canlılığı yüksek bir grup olarak değerlendirilmektedir (Yağmur ve van de Vijver 2012: 1110). Bugünün yaşlı nüfusunu oluşturan ve Hollanda'ya 1960'ların ortasında gelen ilk nesil, göçlerinin erken dönemlerinden itibaren yeterli Hollandaca becerisine sahip olamamış ve bu durum ileri yaşlarında da devam etmiş; sosyal ve dilsel ilişkilerini aile içinde ve kendi grupları içerisinde gerçekleştirmişlerdir. Burada ilk neslin ana dillerine ve etnik kökenlerine olan bu güçlü bağlılık, Hollandaca öğrenme motivasyonunu veya ihtiyacını her zaman artırmamış olabileceği düşünülebilir. Öte yandan ilk nesilden kişilerin düşük eğitim düzeyi nedeniyle Hollandaca derslerine erişimlerinin sınırlı olduğu anlaşılmaktadır (Pot vd. 2020: 1140). Hem Türk göçmenlerin hem de Hollanda hükümetinin başlangıçta Hollandaca diline yatırım yapma ihtiyacını hissetmemeleri ve çoğunlukla aynı milletten meslektaşların fabrikalarda grup halinde çalışması ve uzun çalışma saatlerinin, yoğun etnik ağların oluşmasını teşvik etmesi ile ilk neslin Hollanda'ya gelişlerinin geçici olarak görülmesinin, dil öğrenme isteklerini ve ayrıca kendi çocukları için de Hollandaca eğitime olan yaklaşımlarını etkilediği bilinmektedir (Yılmaz ve Schmid 2015; Bezcioglu-Göktolga ve Yağmur 2022). Alandaki çalışmalar, bugünün yaşlı nüfusunu oluşturan ilk nesil Türk göçmenlerin hem göç ettikleri dönemdeki dil öğrenme fırsatlarının sınırlılığı hem de etnik-kültürel kimliklerini koruma arzuları nedeniyle Türkçeye büyük önem verdiklerini ortaya koymaktadır. Birinci ve ikinci nesil göçmenler, aile içinde ağırlıklı olarak Türkçe konuşmayı tercih etmektedirler. Daha önce de belirtildiği gibi birinci nesil göçmenlerin sosyoekonomik yetersizlikleri, Hollandaca dil becerilerinin sınırlı olması ve 1990'lara kadar Hollanda hükümeti tarafından dil eğitiminin yeterince desteklenmemesi, bu grubun çocuklarını yetiştirirken dilsel ve kültürel açıdan çeşitli zorluklar yaşamasına neden olmuştur. Buna rağmen ikinci nesil göçmenlerin, kendi deneyimledikleri zorlukları çocuklarının yaşamaması için iki dilliliğe yönelik daha fazla çaba gösterdikleri gözlemlenmektedir (Bezcioglu-Göktolga ve Yağmur 2022). İkinci nesil ebeveynler, çocuklarının hem Türkçeyi hem de Hollandacayı iyi bir biçimde öğrenmesini

Hollanda'da Yaşayan Yaşlı Türk Göçmenler: Yaşam Seyri Perspektifinden Bir Değerlendirme
sağlamayı, kültürel kimliklerini korumalarının ve Hollanda toplumunda başarılı olmalarının bir aracı olarak görmektedirler.

Yaşlı göçmenlerin dil engeli sosyal ilişkilerini engelleyebilmekte ve bu da yeni sosyal ağların kurulmasını zorlaştırarak sosyal uyumsuzluğa neden olabilmektedir (Sevinç 2016). Genel olarak 55 ve üzeri yaştaki yaşlı Türk nüfusu Hollandaca'yı anlama/konuşma konusunda kamusal alanda sıklıkla önemli sorunlar yaşamaktadır (Yağmur ve van de Vijver 2012: 1124–1125; Nieboer vd. 2024). Bu sorunlar toplumsal hayata katılım, sağlık ve diğer hizmetlerden faydalanma gibi birçok alanda kısıtlama yaşamalarına neden olabilmektedir. Örneğin Hollanda'daki yaşlı göçmenlerin sağlık durumuna ilişkin verilerini paylaşan Pot ve arkadaşları (2020), Türk yaşlı bireylerin %61'inin tıbbi randevularda dil desteğine ihtiyaç duyduğunu ve bu durumda çocuklarından ya da torunlarından destek aldıklarını bildirmişlerdir. Bu doğrultuda çalışmalar (Temple vd. 2022: 425) yaşlı göçmenler arasındaki dil yetersizliklerinin kendi çocuklarına daha fazla bağımlı olmasına yol açacağı sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Genel bir değerlendirme ile göç ettikleri dönemde sınırlı dil öğrenimi ve etnik gruba dayalı sosyal ağlara bağımlılık, bu bireylerin yaşam seyri boyunca Hollanda toplumuna entegrasyonlarını sınırlamış, sonuç olarak yaşlılık dönemlerinde daha dar, homojen ve kırılgan sosyal ağlar içinde kalmalarına neden olmuştur (ten Kate 2023). İleri yaşlarda dil engeli, sağlık ve bakım hizmetlerine erişimi zorlaştırmış; bu kişilerin yasal haklarından yeterince haberdar olamamalarına, kamusal alanda çocuklarına bağımlılıklarına yol açmış, etnik grubun dışındaki sosyal ilişkilerin sınırlılığı ise yalnızlık ve sosyal izolasyon riskini de artırmaktadır.

3.4. Sağlık ve Bakım İhtiyacı

Göç, sağlık sistemlerine sınırlı erişimden beslenmeye, ekonomik zorluklara, aile bağlarının ve sosyal ilişkilerin bozulmasına, iklim ve kültürle ilgili çeşitli hususlara kadar insanların sağlığını birçok yönden olumsuz yönde etkileyebilir. Yaşlanan Türk göçmenlerin çoğu az eğitilmiş, düşük vasıflı ve düşük ücretli işlerde çalıştıkları daha önce ifade edilmişti. Hollanda nüfusuyla karşılaştırıldığında, ekonomik kısıtlamalara ve sağlık hizmetlerine ulaşma konusunda, sosyal dışlanmaya, yoksunluğa, zorluk yaşamaya karşı daha savunmasızdılar (Warnes vd. 2004: 318–320). Ayrıca, ırkçılık ve kültürel ayrımcılık gibi diğer önemli faktörler de göçmen grupların yaşlı üyeleri arasındaki sağlık eşitsizliklerinin nedenini açıklamaktadır (Lanari ve Bussini 2012: 958). Ek olarak dil sorunlarının da bu eşitsizliğe yol açabileceği belirtilmektedir (Denktaş vd. 2009). Dil konusunda daha fazla yeterlilik hem sağlık hizmeti sağlayıcılarıyla iletişimi hem de ilaçla ilgili bilgilerin doğru şekilde anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır.

Göçmenlerin sağlık durumları başlangıçta daha iyi olsa bile (genç yaşta göç etmeleri ve zaten sağlıklı bireyler arasından seçilmeleri nedeniyle), kanıtlar hem erkek hem de kadın göçmenlerin ev sahibi ülkedeki yaşamları boyunca kendi beyanlarına göre sağlık durumlarında daha fazla bozulma yaşadıklarını göstermektedir (Ikram vd. 2014: 603). Hollanda'nın dört büyük kentinde 65 yaş ve üzeri Türk, Faslı ve Surinamlılarla yapılan bir çalışmada (Ikram vd. 2014), göçmenlerde yerli nüfusa kıyasla kronik hastalıkların, psikolojik şikayetler ve yalnızlık duygusunun daha sık görüldüğü, göçmenlerin kendilerini sosyal olarak dışlanmış hissettikleri ve ayrımcılığa daha fazla maruz kaldıkları belirtilmiştir. Bunlar savunmasızlığı arttıran faktörlerdir ve bunu arttıran temel etkenlerden biri yaşlı bireylerin birçoğunun Hollandaca dilindeki yetersizliklerinden dolayı hayatlarının kontrolünü ele almakta zorluk çekmesidir.

Göçmen yaşlı bireyler Hollanda kökenli yaşlı bireylere göre sağlıklarını daha az iyi olarak deneyimlemektedir (Şekercan vd. 2015: 385). Çalışmalarda Türk yaşlı bireylerin sağlıklarının yerli Hollandalılara göre daha kötü olduğu (Nieboer vd. 2021; Şekercan vd. 2015; El Fakiri ve Bouwman-Notenboom 2016), özellikle göreceli olarak ruh sağlıklarının daha kötü olduğu bildirilmektedir (Denktaş vd. 2009). Yerli nüfusla karşılaştırıldığında, Türk göçmenler en yüksek düzeyde depresif bozukluk yaygınlığına sahiplerdir (Sempértegui vd. 2023). Araştırmalar aynı zamanda Hollanda'daki Batılı olmayan yaşlı göçmenlerin 50 yaşından sonra daha düşük sağlıklı yaşam beklentisine sahip olduğunu da göstermektedir. Ikram ve arkadaşlarının (2014), Hollanda'nın Amsterdam kentindeki altı etnik grup için 2011 ve 2030 yılları için engelliliğe göre ayarlanmış yaşam yılları ile ölçülen hastalık yükü değerlendirmelerinde, Türk yaşlı erkek ve kadınlar en çok kardiyovasküler hastalıklar ile anksiyete ve depresif bozukluklarda hastalık yüküne sahiptirler. Başka bir çalışmada da 65 yaş üstü Türk ve Faslı bireylerin yaklaşık dörtte üçünün orta veya şiddetli psikolojik şikayetlerinin bulunduğu ve yarısının ciddi derecede fazla kilolu olduğu bulunmuştur (Regt vd. 2022). Yaş ilerledikçe fizyolojik kapasitedeki azalmalar herkes için beklenen bir süreçtir; ancak göçmen bireylerin çoklu dezavantajları, ileri yaşlara ulaştıklarında kümülatif sağlık sorunlarının ortaya çıkmasına yol açabilmektedir.

Sağlık hizmetleri kullanımı da göçmen ve yerli gruplar arasında farklılık göstermektedir. Bazı durumlarda -özellikle pratisyen hekim hizmetlerinden- göçmenlerin sağlık hizmetlerinden yararlanma oranı daha yüksektir, ancak çoğu zaman kullanım beklenenden daha düşüktür. Göçmen yaşlı bireylerin resmi bakımdan kaçınmalarının ana nedenleri arasında gayri resmi bakımın varlığı, resmi bakıma aşına olmama, dil ve iletişim sorunları, yüksek olarak algılanan maliyetler/kişisel katkı, utanç ve gurur duyguları yer almaktadır (Witter ve Fokkema 2018; Palaz 2015). Hollanda'da seçilmiş yaşlı göçmen grupları üzerinde yapılan bir çalışmada Denktaş (2011) bireysel sağlık ve sağlık hizmetlerinden yararlanma verilerinde, Türk ve Faslı yaşlı bireyler tarafından özel sağlık hizmetlerinin sistematik ve büyük ölçüde yetersiz kullanıldığını ortaya koymuş ve evde bakım

hizmetlerinin kullanımının da "...yok denecek kadar az" olduğunu belirtmiştir. Ancak Denктаş (2011), yaşlı göçmenlerin Hollandaca'yı iyi konuşabildiğinde evde bakım hizmetlerinden yararlanmalarının önemli ölçüde arttığını da tespit etmiştir. Benzer şekilde Suurmond ve arkadaşları (2016), yaşlı bireylerin özellikle dil engeli nedeniyle evde bakım ihtiyacı olup olmadığını algılamak, evde bakım hizmetlerine başvurduğunda ve evde bakım hizmeti alacağında genellikle bilgi eksikliği yaşadığını bulmuşlardır. Bu bilgi eksikliğin aynı zamanda yaşlı bireylerin aile üyeleri arasında da yaygın olduğu tespit edilmiştir. Ancak Conkova ve van den Broek (2024), uzun süreli bakım hizmetlerinin kullanımında Türk ve Fas kökenli yaşlı göçmenlerin, resmi uzun süreli konut bakım hizmetlerini (huzurevi, bakımevi vb.) en az kullanan gruplar arasında yer aldığını, evde bakım hizmetleri ve kişisel bakım bütçelerini (persoonsgebonden budget)² kullanma eğiliminde olduklarını ve yaşlı göçmenlerin bu hizmetleri kullanmalarının önümüzdeki on yılda belirgin biçimde artacağını öngörmektedir. Bu durum aile içinde toplumsal cinsiyet rolleri ve kültürel normların baskın olduğu ve özellikle yaşlı bireylerin bakımı konusunda gelinler veya kız çocuklarının birincil bakıcı olarak yer almasıyla açıklanabilir. Bu eğilim, yaşlı göçmenlerin bakım tercihlerini kültürel değerler, aile yapısı ve hizmet erişim engelleriyle birlikte değerlendirmek gerektiğini göstermektedir. Hollanda'daki Türk yaşlı göçmenlerin tarihsel olarak düşük olan resmi bakım hizmetleri kullanım eğilimlerinin dil engeli, bilgi eksikliği ve kültürel faktörler nedeniyle halen sürdüğü anlaşılrsa da evde bakım ve kişisel bakım bütçesi gibi daha esnek ve bireyselleştirilmiş hizmetlere yönelimin giderek arttığını söylemek mümkündür.

Bakıma erişim, özellikle yaşlı bireylerin refahı için önemlidir. Yaşlı göçmenlerin resmi hizmetlere erişimde yaşadığı zorlukları veya bunları kullanmakta tereddütleri olabilmektedir. Ancak göçmenler için kamu bakımının erişilebilirliği ve mevcudiyeti, dil engelleri, yardım ve tedavi türlerine ilişkin farklı beklentiler ve normlardan etkilenebilmekte ve bu göçmenlerin kamu hizmetlerinden yeterince faydalanmamasına neden olabilmektedir. Yaşlı göçmenler, bakıma ihtiyaçlarını çoğunlukla çocuklarından (çoğunlukla gelinler/kız çocukları) aldıkları destek ile karşılamayı tercih etmektedir (Bolzman vd. 2004). Bununla birlikte çoğu çocuk yaşlı bireylerin bakımı konusunda istekli olsa da yeterli desteği sağlamakta güçlük çekebilmektedir. Bu durum yaşlı göçmenler arasında bakımla ilgili hassasiyetlere yol açabilmekte ancak aynı zamanda alternatif bakım düzenlemeleri ve stratejileri de üretebilmektedir. Bunlar arasında yaşlı ebeveynlere yakın ikamet, kardeşler arasında bakımın paylaşılması ya da resmi hizmetlerden faydalanma gibi stratejiler sayılabilir. Bu bağlamda Hollanda'da bazı özel yatılı ve gündüzlü bakım kurumları etnik gruplara yönelik hizmet sunmaktadır; 55+ Yaşlı evleri, yaşlı bakım ve gündüz bakım merkezleri ile yaşlı bireylere

² Persoonsgebonden budget (PGB): Kişinin ihtiyaç duyduğu bakım ve destek hizmetlerinin maliyetinin, doğrudan devlet veya sigorta sistemi tarafından bireyin kendisine tahsis edildiği bir finansman modelidir.

dönük hizmetler bunlar arasındadır (Palaz 2015). Yaşlı bireyler ve aileleri bu kurumlardan faydalanma eğilimindedir.

Genel olarak bakım konusuna ilişkin araştırmalar (Verhagen vd. 2013; Schans 2008; Van Wezel vd. 2016), Batılı olmayan göçmenlerin resmi olmayan bakımı tercih etmelerine rağmen, bakımın sağlanması konusunda hükümete ve resmi bakım kuruluşlarına da sorumluluk yüklediklerini göstermektedir.

3.5. Sosyal Katılım, Yalnızlık, Aidiyet

Sosyal katılım, bireylerin sosyal ağlar kurmasını ve sürdürmesini, toplumsal faaliyetlere dâhil olmasını sağlar ve bireyin toplumun bir parçası olduğunu hissetmesini mümkün kılar. Bu yönüyle sosyal katılım, aidiyet duygusunu güçlendirir. Bireyin kendini sosyal bir grubun, topluluğun veya toplumun değerli bir üyesi olarak görmesine katkıda bulunur. Aidiyet duygusu, bireyin sosyal gruplara, fiziksel mekânlara ve hem kişisel hem de ortak deneyimlere güçlü bir şekilde bağlı hissetmesini ifade eder ve bu duygu, fiziksel, zihinsel, sosyal, ekonomik ve davranışsal refahın önemli bir belirleyicisidir. Aidiyet duygusu, özellikle göçmenler gibi kültürel olarak dezavantajlı konumda olan gruplar için hem psiko-sosyal iyi oluş hem de toplumsal entegrasyon açısından kritik bir işleve sahiptir (Brance vd. 2024: 1687-1689). Buna karşılık, düşük düzeyde sosyal katılım sosyal ağların zayıflamasına, bireyin kendisini topluma ait hissetmesinin azalmasına neden olur (Fokkema ve Ciobanu 2021: 293-295) ve çoğunlukla bu durum yalnızlık hissini artırabilmektedir. Dolayısıyla sosyal katılımın azlığı, göçmen yaşlı bireylerin toplumsal bağlarını zayıflamasıyla yalnızlık döngüsünü derinleştirebilmektedir.

Başka bir ülkeye taşınmak önemli bir yaşam olayıdır. Yabancı bir ülkede yeni bir hayat kurma sürecinde, olumsuz faktörler yaşlı göçmenleri artan yalnızlık riskiyle karşı karşıya bırakabilir. Düşük sosyoekonomik durum, kültürleşme stresi, sosyal destek kaybı ve dil engelleri bu faktörler arasındadır. Göç çoğu zaman kendi ülkelerinde zaten kurulmuş olan bir sosyal ağı geride bırakmayı gerektirir. Ev sahibi ülkenin kültürüyle mesafe veya farklılık başkalarıyla sosyalleşmede zorluklara yol açarken, sonuçta benzer bir dili ve kültürü paylaşmayan yaşlı göçmenler arasında daha yüksek düzeyde yalnızlığa neden olabilmektedir. Ayrımcılık sosyal ağlarını kısıtlamakta, destek kaynaklarını ve sosyal sermayelerinin azalmasına neden olabilmektedir. Ayrımcılığa maruz kalan yaşlı bireyler sosyal destek için kendi topluluklarına yönelmektedir ve bu yönelim strese karşı koruyucu bir faktör olabilmektedir (Simons vd. 2023: 7-9). Örneğin Van Tilburg ve Fokkema (2021) çalışmalarında, Hollanda'da yaşanan 55-66 yaşlarındaki Faslı ve Türk göçmenler arasında en yüksek yalnızlık düzeyinin, Türk yaşlı göçmenler arasında olduğunu göstermektedir. Yalnızlık için koruyucu faktörler arasında özellikle çocuklarla sık temas, daha yüksek eğitim düzeyi ve daha iyi fiziksel işlevsellik sayılmaktadır (Ciobanu vd. 2017: 164-181; Palmberger 2020: 753-755). Kişinin 'kendi' etnik topluluğuna sosyal olarak dahil olması ve göç edilen toplumun bir parçası

olduğunu hissetmesi, aileden destek alma, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak ev ortamıyla bağlantıda kalma gibi stratejiler, yalnızlığı dengeleyici koruyucu faktörler olarak görülebilir.

Türk yaşlı göçmenler için mali kaynakların eksikliği ve kötü sağlık, hareketliliklerini, sosyal aktivitelere erişimi, aile ve arkadaş birlikteliğini sınırlandırmakta, dolayısıyla sosyal ilişkileri daraltmakta ve potansiyel olarak yalnızlık olasılığını artırmaktadır (Van Tilburg ve Fokkema 2021: 317–319). Ancak toplumsal entegrasyon yaşlı göçmenlerin aidiyet duygularını güçlendirmekte ve yalnızlığa karşı koruyucu olabilmektedir. Bu bakımdan ulusötesi aidiyet, duygusal ve davranışsal bileşenleri ile yalnızlığın giderilmesine katkı sağlayabilmektedir. Ulusötesi davranış bileşeni, varış yeri ile menşe yeri arasında gidip gelmeler, geride bırakılan aile ve arkadaşlarla iletişimde kalma ve para gönderme, duygusal bileşen ise kişinin memleket özlemi ve nostalji duyguları, aile ve arkadaşlarının varlığına duyduğu özlem, geri dönme niyeti ve menşe ülkeyle özdeşleşme gibi hayali bağlılığını ve yönelimini ifade eder (Fokkema ve Ciobanu 2021: 293–294). Aidiyet çok katmanlı bir duygudur ve etno-kültürel aidiyet, ulusal aidiyet veya menşe ülkeye aidiyet gibi bağlılıklardan kaynaklanabilir. Klok ve arkadaşları (2017), Berry'nin (1980) iki boyutlu modelini, ulusötesi aidiyet arzusunu tanımlayan üçüncü bir boyutla desteklemiştir. Hollanda'daki yaşlı Türk ve Faslı göçmenlerden elde edilen verileri analiz ederek, ev sahibi toplumdaki daha geniş topluma veya kişinin etno-kültürel grubuna güçlü bir aidiyet duygusunun yalnızlığa karşı koruyucu olduğunu bulmuşlardır. Öte yandan, ulusötesi aidiyet bir risk faktörü olarak da tanımlanmış ve yalnızlık, gurbet özlemi duygularının artmasıyla ilişkilendirilmiştir. Ancak aynı nüfusla yapılan yaşam öyküsü görüşmeleri, göçmenlerin ev sahibi ülkede yaşadıkları izolasyon ve yalnızlıkla mücadele etmek için ulusötesiciliği bir strateji olarak benimsedikleri potansiyel bir ters nedensellik olduğunu öne sürmektedir.

Düşük sosyoekonomik statü, eğitim ve dil becerilerindeki sınırlılıklar göçmenlerin genç yetişkinlik döneminden itibaren toplumsal entegrasyon fırsatlarını etkileyerek yaşlılıkta daha sınırlı sosyal ilişkiler ve artan yalnızlık riskiyle karşılaşmalarına yol açmaktadır. Buna karşılık, güçlü aile bağları veya ulusötesi aidiyet stratejileri, yaşamın erken evrelerinde kurulmuş ve yaşlılıkta yalnızlığı dengeleyebilecek destekleyici kaynaklar olarak değerlendirilebilir.

Tartışma

Yaşlı/yaşlanan göçmenler konusunda sosyolojik ve gerontolojik araştırmalar, göçmenler arasındaki sağlık ve refah düzeylerinin yerli nüfusa göre daha düşük olduğunu ve bu farklılıkların genellikle sosyo-ekonomik kaynaklara sınırlı erişim de dahil olmak üzere daha düşük eğitim düzeyi, dil engelleri ve ayrımcılık gibi yapısal dezavantajlardan etkilendiğini göstermektedir (Korkmaz-Yaylagül 2019; Morales 2021). Bu tür bir karşılaştırma

bilgilendirici olsa da yaşlı göçmen grubu içindeki çeşitlilik göz ardı edilebilmektedir. Yaşlanma ve göç olgusu, farklı göç geçmişleri, yaşlı göçmenlerin mevcut deneyimleri ve bakış açıları ile değerlendirildiğinde (Zubair ve Norris 2015: 899–901), yaşlanan göçmenlerin bir “sorun” olarak algılanmasının ötesinde, onların son derece çeşitli yaşam seyri koşullarına sahip, farklı istek ve beklentileri olan kişiler olarak anlaşılmasını sağlayacaktır. Nitekim çalışmalar bir kişinin kimliğini menşe ülkeye veya etnik kökene göre tanımlamanın, yaşlı göçmenlerin ihtiyaçlarına ilişkin anlayışı belirsizleştirdiğini göstermektedir (Conkova ve Lindenberg 2020; Torres 2015). Etnik çeşitliliğe yapılan aşırı vurgu, sosyal politikalardan kültürel normlara kadar yaşlı göçmenlere yansıyan bir “ötekilik” duygusu yaratabilmektedir. Bu nedenle yerli ve göçmen yaşlı bireylerin mevcut farklılıklarının yanı sıra yaşlanma sürecindeki birçok benzerliği kabul etmek de önem taşımaktadır. Yaşlı/yaşlanan göçmenlere yönelik politik yaklaşımlar da bu nedenle bu bireylerin sosyal geçmişlerini dikkate alarak derinleştirilmelidir.

Yaşam seyrinin göçe dayalı süreçleri insanların yaşamları üzerinde bir dizi sonucu ortaya çıkarmaktadır. Yaşlılıkta bakım önemli bir konudur ve yaşlı Türk göçmenlerin çoğunlukla geleneksel aile bakımını tercih etmelerinden dolayı bakım kaynakları sınırlı kalabilmektedir. Çalışmalar Hollanda’nın kültüre özgü ve/veya kültürel açıdan hassas bakım ve refah hizmetlerinin teşvik edilmesi ve finanse edilmesinde istekli olduğunu göstermektedir (Van der Grefte ve Droogleever Fortuijn 2017; Conkova ve Lindenberg 2020). Öte yandan yaşlı Türk göçmenlerin ailelerine ve arkadaşları ile daha fazla bağlantıda olup kendi toplulukları dışında daha az bağlantı kurmaları, topluma entegrasyonlarını ve katılımlarını, ayrıca devlet tarafından sağlanan hizmetlere ve sübvansiyonlara erişimlerini engelleyebilmektedir.

Bir kişinin yaşamı bireysel özellikleri, sosyoekonomik konumu ve eğitimi ile parçası olduğu ağ tarafından da şekillenmektedir. Bazılarının güvенеbilecekleri daha az bireysel ve sosyal kaynağı olabilir ve bu onları potansiyel olarak savunmasız kılabilir. Uluslararası göçmenler, bu açıdan potansiyel olarak daha savunmasız gruplardan biri olurken yaşlı bireyler için bu çifte dezavantaja dönüşebilir. Homojen bir sosyal ağa olan daha fazla bağımlılık (Conkova vd. 2024) özellikle alternatif destek kaynaklarının mevcut olmadığı veya yaşlı bireyler tarafından bilinmediği durumlarda, yaşlılıktaki savunmasızlıkları arttırabilir.

Yaşam seyri süreçleri, bireysel özellikler ve bağlamsal faktörlerdeki çeşitlilik, göçmenler arasında yaşlanma süreçlerini şekillendiren sağlıklı yaşlanma alanındaki politikalara, uygulamalara ve araştırmalara duyarlı ve kapsamlı bir yaklaşıma ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Bir yandan, çağdaş yaşlanma paradigması bağımsızlık, hareketlilik gibi bireyselleştirilmiş neoliberal ideallerle karakterize edilirken, diğer yandan yaşlılık, bağımlılık, kırılganlık ve bakıma ihtiyaç duyma fikirleriyle güçlü bir şekilde bağlantılı kalmaya devam etmektedir. Yaşlılığa ilişkin bu farklı görüşler (Ciobanu vd. 2017), yaş ve göç

Hollanda'da Yaşayan Yaşlı Türk Göçmenler: Yaşam Seyri Perspektifinden Bir Değerlendirme deneyimi nedeniyle yekpare bir grup olmaktan ziyade, yaşlı göçmenlere yüksek heterojenliği içeren analitik bir kategori olarak bakılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Aşağıda Hollanda'da yaşayan yaşlı ve yaşlanan Türk göçmenlere yönelik çeşitli alanlarda politika önerileri yer almaktadır. Bu öneriler politika için kültürel farklılıkları gözeten, toplumlar arası entegrasyon ile yaşlı bireylerin sağlık, refah ve sosyal katılımını destekleyen müdahale ve programlara katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Göçmen Yaşlılar İçin Kapsayıcı Sağlık ve Bakım Politikaları

Göçmen yaşlı bireylerin sağlık hizmetlerini kullanımı, dil bariyerleri, kültürel farklılıklar ve sağlık sistemi hakkında bilgi eksikliklerinden etkilenir. Ayrıca, sosyal izolasyon, aileye aşırı bağımlılık ve geçmişteki olumsuz deneyimler de profesyonel sağlık hizmetlerine başvurma kararlarını sınırlayabilir. Bu nedenle öncelikle dil öğrenimi açısından ve kültürel açıdan yaşlı göçmenlerin desteklenmesi önemlidir. Yılmaz ve arkadaşlarının (2020) da belirttiği gibi dil bariyerleri, kültürel farklılıklar ve aileye aşırı bağımlılık göçmen yaşlı bireylerin sağlık hizmetlerinden yeterli derecede yararlanamaması ile sonuçlanmaktadır. Dil bariyerleri nedeniyle aile bireylerinin tercüman rolünü üstlenmesi, yaşlı bireylerin bağımsız bilgiye ulaşmasını engelleyebilmektedir. Ancak yaşlı göçmenlerin bakım ihtiyaçlarını dil sorunlarına indirgeyerek, onların diğer bakım tercihlerine ve aidiyet ihtiyaçlarına dikkatin azalması da bir sorun olarak görülebilir. Yaşlı göçmenlere yönelik sağlık hizmetlerine erişimi kolaylaştırmak için kültüre duyarlı sağlık bakım kuruluşları, sağlık profesyonelleri ve tercümanlar sağlanması onları aile üyelerinden bağımsızlaştıracak ve sağlık hizmetleri kullanımını arttıracaktır.

Yaşlı nüfus arttıkça bakıma muhtaçlık da önemli bir risk faktörü olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle yaşlı Türk göçmenlerin bakım ve yaşam ihtiyaçlarını karşılayacak yine kültüre duyarlı huzurevleri/bakımevleri ve engelli hizmetlerinin sağlanması ya da artırılması gerekmektedir. Carlsson ve arkadaşları (2020)'nın da değerlendirdiği gibi özellikle kültürel olarak hassas özel bakım alanları ile genel bakım hizmetleri arasında kapsayıcılığın sağlanması açısından ortak bir anlayışın geliştirilmesi gerekmektedir. Yaşlı bakım hizmetlerinde etnik ve kültürel farklılıkları göz önüne alan kapsayıcı bakım modelleri geliştirmek bu doğrultuda önemlidir. Ancak etnik kökene dayalı ihtiyaçlar görünür kılmak istenirken, bunu yapmak aynı zamanda ayrımcılık riski de doğurabilmektedir. Belediyeler yerel ihtiyaçlara göre esnek çözümler üretmek isterken, merkezi sağlık sistemi tarafından belirlenen standartlar bu esnekliği sınırlandırabilmektedir. Ek olarak bireysel ve kültürel olarak duyarlı hizmet sunumu arzusu, maliyet ve kaynak yetersizliği nedeniyle sınırlı kalabilmektedir. Kültürel çeşitlilik konusundaki duyarlılık sistematik olarak ana politika süreçlerine entegre edilmeli ve bu bağlamda, eğitilmiş personeller aracılığıyla kültürel

farklılıkların yönetimi, kurum içi farkındalık programları ve politika yapıcılarının yerel aktörlerle daha etkin iletişim kurması önerilmektedir.

Yaşlı göçmenlerin bakım hizmetlerine yönelmesinde, Carlsson vd. (2021)'nin de belirttiği gibi sivil toplum çalışanları, yerel gönüllüler, dini liderler, mahalle dayanışma ağları gibi aile dışı bireylerin aracı rolleri de ön plana çıkar. Bu aktörler çoğu zaman resmi sistemin boşluklarını doldurur ve kültürel bariyerlerin aşılmasına yardımcı olur. Bu nedenle, tanıdık bireylerin rehberliğiyle bakım sistemine geçiş mümkün hale gelebilir. Yaşlı göçmenlerin bakım hizmetlerinden daha etkin yararlanabilmesi için yerel ilişki ağlarının tanınması ve desteklenmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda mahalle bazlı yaşlı destek birimleri (örneğin kültürlerarası rehberler, dini cemaat gönüllüleri) hizmet sistemine entegre edilmeli ve belediyeler bu aktörlere eğitim ve maddi destek sağlamalıdır. Belediyeler, yaşlı göçmenler için bakım sistemine erişimini kolaylaştıracak "bakım danışmanı" ya da "kültürel rehber" gibi yeni profesyonel aracı rolleri sistematik hale getirebilirler.

Yaşlı göçmenlerin genellikle profesyonel bakım konusundaki bilgileri sınırlı olabilmektedir (de Valk ve Fokkema 2017). Bu nedenle yaşlı göçmenlere yönelik sağlık ve bakım hizmetlerinin tanıtımı için, onların güvendiği mekânlarda (cami, dernek, semt pazarı, kültür merkezi) çok dilli bilgilendirmeler yapılabilir. Öte yandan bakım profesyonellerine yönelik kültürel yetkinlik konusunda eğitimler, sürekli mesleki gelişim programlarına entegre edilebilir. Bunun yanı sıra göçmen yaşlı bireylerin hizmet kullanım oranları, memnuniyet düzeyleri ve karşılaştıkları engeller sistematik olarak izlenmeli, bu veriler politika geliştirmede aktif kullanılmalıdır. Yaşlı göçmenlerin sosyal ve sağlık hizmetlerine erişiminde karşılaşılan yapısal ve kültürel engeller, ancak kapsamlı, çok aktörlü ve çok seviyeli politikalarla aşılabılır. Kültüre duyarlı yaklaşımların sistematik hale getirilmesi hem hizmetlerin etkinliğini hem de yaşlı bireylerin yaşam kalitesini arttıracaktır.

Yerinde Yaşlanma, Barınma ve Eşitlikçi Politikalar

Yaşanılan yer yaşlı bireylerin hem toplumsal katılımı hem de iyi oluşu için oldukça önemlidir. Mahalle (fiziksel, sosyal ve belediye) kaynakları ve kişisel kaynaklar yaşlı bireylerin yerinde yaşlanma becerilerini etkiler. Özellikle komşuluk ilişkileri ve etnik topluluklar yaşlı göçmenlerin yaşamında büyük önem taşır (Nieboer ve Cramm 2024). Yaşlı kadınların evde daha fazla zaman geçirme eğiliminde oldukları ve erkeklerden daha az sosyal ağa sahip olduğu söylenebilir (Palmberger 2020). Yaşlı bireyler için aile üyeleri (özellikle çocuklar) temel destek kaynağıdır, ancak herkesin ailesiyle birlikte yaşama imkânı yoktur. Bazı yaşlı bireyler yalnız yaşamakta ve sosyal izolasyon riski taşımaktadır. Göçmen gruplar genellikle göçmen yoğunluklu mahallelerde yaşarlar ve çoğu yoksunluk içindedir. Yaşlı göçmenler özellikle sağlık ve/veya maddi kısıtlamalar nedeniyle yaşadıkları mahalleye bağımlı hale gelebilirler. Bu yaşam yeri kişisel kaynakları ve toplumsal entegrasyonu sınırlar ve sosyal eşitsizliği ve dışlanmayı artırır (Van der Greft vd. 2016).

Nieboer ve Cramm (2024)'ın araştırma bulguları, Hollanda'daki Türk göçmen yaşlıların yerinde yaşlanmaya dair farklılaşan ama tamamlayıcı üç temel beklentiye sahip olduğunu gösterir: fiziksel altyapının ve güvenliğin iyileştirilmesi, sosyal destek ağlarının ve hizmetlerin güçlendirilmesi, kaliteli konut ve sosyalleşme fırsatlarının sağlanması. Yaşlı bireyler aynı zamanda ayrımcılığın olmaması ve sağlık hizmetlerine erişimin kolay olmasını temel bir ihtiyaç olarak kabul etmektedir. Bu da yerinde yaşlanmanın sadece konut ve mahalle tasarımıyla değil sosyal kapsayıcılık ve hizmet erişilebilirliğiyle birlikte düşünülmesi gerektiğini ortaya koyar. Özellikle belediyelerin göçmen yoğunluklu mahallelerde yerli halkla da etkileşimin olduğu toplumsal katılımı ve aidiyet hissini artıracak kültür merkezleri ve yaşlı dostu kamusal alanları yaygınlaştırmaları önerilmektedir.

Hollanda hükümeti, belediyeler ve sosyal örgütler, yerinde yaşlanmayı teşvik etmek, yaşlı bireylerin yaşam/mahalle koşullarını, evde bakımı ve bağımsız yaşama becerilerini iyileştirmek adına çaba sarfetmektedir. Kültüre özgü konut ve bakım bileşenlerine sahip buluşma yerleri, destek ve sağlık konusunda bilgi kaynağı olarak hizmet veren gündüz bakım tesisleri de dahil olmak üzere küçük ölçekli girişimler bulunmaktadır (Witter ve Fokkema 2018; Carlsson vd. 2021). Ancak yine de bu seçenekler çoğu yaşlı birey için ulaşılabilir olmayabilir. Daha fazla yaşlı bireyin uygun maliyetli ve tasarıma sahip konutlarda ikamet edebilmeleri desteklenmelidir.

Göçmenlik konusunda ayrımcılık önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Bununla mücadele edilmesi yaşlı göçmenlerin haklarının korunması açısından gereklidir. Bunun için politika geliştirilmesi ve bu konuda eğitimlerin düzenlenmesi önerilmektedir. Bunu Hollandalı ve Türk toplulukları arasında toplumsal diyalog ve karşılıklı anlayışı teşvik etmeyi sağlayan etkinlikler ve projelerle de desteklemek izleyebilir.

Yaşlı Göçmenlerde Sosyal Katılım ve Toplumsal Dahil Olmanın Desteklenmesi

Yaşlı göçmenlerin toplumsal katılımlarının artırılması bir başka önemli adımdır. Bunun için kültürel etkinlikler, dernekler ve topluluk merkezleri gibi yerlerin desteklenmesi ile sosyal izolasyonun azaltılması sağlanabilir. Toplumsal katılım aynı zamanda yerinde yaşlanmayı destekleyen erişilebilir ulaşım ve yaşlı bireylere uygun konut seçenekleri ile de sağlanmaktadır. Yaşlı göçmenlerin topluma katılımını artırmak için toplu taşıma ve ulaşım hizmetlerinden yeterince faydalanabilmeleri desteklenebilir.

Sosyal katılım, yaşlı bireylerin yaşam kalitelerinin artmasını sağlayan aidiyet, amaç ve başarı duygusu verir. Ayrıca yaşlı bireylere, ihtiyaçları, tercihleri ve yetenekleri doğrultusunda toplumun gelişimine katkıda bulunmaya devam etmeleri için fırsatlar sunar. Bu nedenle yaşlı göçmenler için, sosyal bağlılığı sağlamak ve güçlendirmek, bir göçmen olarak yaşlanmayla ilişkili yaşam değişikliklerinin getirebileceği olumsuz sonuçların üstesinden gelmek için bir strateji olarak özellikle yararlıdır. Yaşlı bireyler arasında

destekleyici sosyal ağlara sahip olanların olmayanlara göre daha sağlıklı, daha mutlu olduklarını ve daha uzun yaşadıklarını gösteren araştırmalar bulunmaktadır (Dane vd. 2020). Ancak göçmenlerin sosyal destek kaynakları aile üyeleri ve yakın arkadaşlarıyla oluşsa da yaşlı bireyler sosyal ağlarını kendi topluluklarının dışına genişletme konusunda daha az eğilimli olabilirler. Yakın aile üyelerinden oluşan yoğun bir ağ yaşlı bireylerin topluluk dışında yeni bağlar ve ilişkiler kurmasını da engelleyebilmektedir (Simons vd. 2023). Bu nedenle göçmen bireylerin toplumsal dahil olmaları için yerel ve merkezi hükümetlerin göçmenlere özgü bireysel koşulları hesaba katmaları gerekir.

Palaz (2015) çalışmasında, aile ve arkadaş/akrabalarla gerçekleşen etkileşimlerin yanı sıra Türk yaşlı göçmenlerin camilerin, bir ibadethanenin ötesinde aktif meşguliyetlerin de önemli bir kısmının icra edildiği bir sosyal katılım mekânı olarak kullanıldıkları ortaya çıkmıştır. Ancak yaşlı göçmenlerin cami-dernek-komşu üçgeni dışında yerli Hollandalılarla çok nadir kurulan sosyal temasa da dikkat çekilmiştir. Ulusötesi yaşam düzenlemeleri, benzer dini, kültürel ve/veya politik fikirler, ortak bir göç tarihi ve ortak bir anadil ile paylaşılan bir yaşam aşamasının, belirli bir gönüllü derneğe üye olan yaşlı göçmenler için sosyal bir yerleşiklik duygusunu güçlendirmesi muhtemeldir (Falkingham vd. 2012). Ancak bunun yanı sıra göçmenler doğdukları yere geri döndüklerinde kendilerini menşe ülkelerinde yabancı gibi hissedebilirler, çünkü farklı yaşam tarzları, menşe topluluklarının üyeleriyle artık pek ortak noktaları olmadığı anlamına gelebilir.

Sosyal katılımın artırılması sadece hizmet sunumunun artırılması ile değil yaşlı göçmenlerin yaşamlarını etkileyen politika ve programlara katılma haklarının desteklenmesi ile de sağlanmalıdır. Bu aynı zamanda aidiyet ve toplumsal entegrasyon için de gereklidir. Özellikle Hollanda gibi çokkültürlü bir bağlamda, yaşlı göçmenlerin karar alma mekanizmalarına aktif katılımı, onların sesinin duyulmasını sağlayarak göçmenlere yönelik politikaların etkinliğini ve kapsayıcılığını artırır. Bu bağlamda, danışma kurulları, yaşlı göçmen temsilcilerinin yer aldığı platformlar ve katılımcı mahalle forumları gibi mekanizmalar geliştirilebilir.

Sonuç

Bu çalışma, Hollanda'da yaşayan yaşlı Türk göçmenlerin yaşam koşullarını yaşam seyri yaklaşımı çerçevesinde ele alarak göç ve yaşlanmanın kesişiminde ortaya çıkan çok katmanlı toplumsal dinamikleri açıklamayı amaçlamıştır. Hollanda örneğinde görüldüğü üzere, yaşlı Türk göçmenler hem göçmen statülerinden hem de yaşlanma süreçlerinden kaynaklanan çeşitli kırılganlıklarla karşı karşıyadır. Bununla birlikte ampirik çalışmalar bu bireylerin aile dayanışması, kültürel aidiyet ve ulusötesi ilişkiler aracılığıyla güçlü uyum stratejileri geliştirdiklerini göstermektedir.

Hollanda'da Yaşayan Yaşlı Türk Göçmenler: Yaşam Seyri Perspektifinden Bir Değerlendirme

Yaşam seyri yaklaşımı, yaşlanmanın biyolojik süreçlerinin yanı sıra tarihsel, kültürel ve sosyal bir deneyim olduğunu ortaya koymaktadır. Hollanda'daki yaşlı Türk göçmenlerin yaşam süreçleri, erken dönem işgücü göçünden günümüze uzanan yapısal koşulların birikimli etkileriyle şekillenmiştir. 1960'lı yıllarda başlayan işgücü göçüyle birlikte bu kuşak, çoğunlukla düşük vasıflı işlerde çalışmış, sınırlı sosyal hareketlilik ve entegrasyon olanaklarına sahip olmuştur. Zaman içinde bu durum eğitim, sağlık, istihdam ve emeklilik alanlarında biriken eşitsizliklerin yaşlılık dönemine taşınmasına neden olmuştur. Birikimli olarak devam eden bu süreç, yaşlı göçmenlerin bugünkü toplumsal konumlarını anlamak açısından bir çerçeve sunmaktadır. Dolayısıyla, yaşam seyri yaklaşımından elde edilen değerlendirmeler, yaşlı göçmenlere yönelik sosyal politikaların yeniden düşünülmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu politikaların yaşamın farklı evrelerinde karşılaşılan eşitsizlikleri dikkate alması; bakım odaklı yaklaşımların ötesine geçerek katılım, aidiyet ve kültürel duyarlılık temelli bir perspektif benimsemesi önemlidir. Sosyal katılımın desteklenmesi, dil ve eğitim olanaklarının geliştirilmesi ve kültüre duyarlı bakım hizmetlerinin yaygınlaştırılması, yaşlı bireylerin yaşam kalitesini artıracak temel politika alanları olarak öne çıkmaktadır.

Çalışmanın kapsamı Hollanda'daki yaşlı Türk göçmenlerle sınırlı olup ikincil kaynaklara dayalı geleneksel derleme yöntemi çerçevesinde yürütüldüğünden farklı göç geçmişlerine sahip toplulukların karşılaştırmalı biçimde incelenmesi ve ampirik saha araştırmalarıyla desteklenmesi, gelecekteki çalışmalar için önemli bir gerekliliktir. Geniş örneklem grupları ve disiplinler arası ve çeşitlendirilmiş yöntemlerle gerçekleştirilecek araştırmalar, politika yapıcılarının yaşlı göçmenlerin her iki ülkedeki toplumsal konumuna ilişkin daha kapsayıcı ve duyarlı stratejiler geliştirmesine katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Abadan-Unat, Nermin. 2002. *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Baldassar, Loretta, Mihaela Nedelcu, Laura Merla, and Raelene Wilding. 2016. "ICT-Based Co-Presence in Transnational Families and Communities: Challenging the Premise of Face-to-Face Proximity in Sustaining Relationships." *Global Networks* 16(2): 133-144.
- Baykara-Krumme, Helen. 2013. "Returning, Staying, or Both? Mobility Patterns among Elderly Turkish Migrants." *Transnational Social Review: A Social Work Journal* 33(1): 11-29. [10.1080/21931674.2013.10820745](https://doi.org/10.1080/21931674.2013.10820745)
- Bengtson, Vern L., Glen H. Elder Jr., and Norella M. Putney. 2012. "The Life Course Perspective on Ageing: Linked Lives, Timing, and History." In *Adult Lives: A Life Course Perspective*, edited by Sarah Irwin, 9-17. Bristol: Policy Press.
- Bezcioglu-Göktolga, İlknur, and Kutlay Yağmur. 2022. "Intergenerational Differences in Family Language Policy of Turkish Families in the Netherlands." *Journal of Multilingual and Multicultural Development* 43(9): 891-906.

- Bezcioglu-Göktolga, İlknur, and Kutlay Yağmur. 2017. "Home Language Policy of Second-Generation Turkish Families in the Netherlands." *Journal of Multilingual and Multicultural Development* 39(1): 44–59. <https://doi.org/10.1080/01434632.2017.1310216>
- Berry, John W. 2005. "Acculturation: Living Successfully in Two Cultures." *International Journal of Intercultural Relations* 29(6): 697–712. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2005.07.013>
- Berry, John W. 1980. "Acculturation as Varieties of Adaptation." In *Acculturation: Theories, Models and Some New Findings*, edited by Amado M. Padilla, 9–25. Boulder, CO: Westview Press.
- Bolzman, Claudio, Rosita Fibbi, and Marie Vial. 2006. "What to Do after Retirement? Elderly Migrants and the Question of Return." *Journal of Ethnic and Migration Studies* 32(8): 1359–1375. <https://doi.org/10.1080/13691830600928748>
- Brance, Kristina, Vasileios Chatzimpyros, and Richard P. Bentall. 2024. "Social Identity, Mental Health and the Experience of Migration." *British Journal of Social Psychology* 63: 1681–1700. <https://doi.org/10.1111/bjso.12745>
- Brotman, Shari, Ilyan Ferrer, and Sharon Koehn. 2020. "Situating the Life Story Narratives of Aging Immigrants within a Structural Context: The Intersectional Life Course Perspective as Research Praxis." *Qualitative Research* 20(4): 465–484. <https://doi.org/10.1177/1468794119880746>
- CBS. 2023. "Population Dynamics." <https://www.cbs.nl/en-gb/visualisations/dashboards-population/population-dynamics>. (Erişim Tarihi: 30.10.2025).
- Carlsson, H., & Pijpers, R. 2021. "Diversity-mainstreaming in times of ageing and migration: implementation paradoxes in municipal aged care provision". *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 47(11): 2396–2416. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2020.1857231>
- Carlsson, H., Pijpers, R., & Van Melik, R. 2020. "Day-care centres for older migrants: spaces to translate practices in the care landscape". *Social & Cultural Geography*, 23(2):250–269. <https://doi.org/10.1080/14649365.2020.1723135>
- Ciobanu, Ruxandra O. 2023. "Super-Diversity and Intersectionality." In *Handbook on Migration and Ageing*, edited by Sandra Torres and Anita Hunter, 57–66. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing.
- Ciobanu, Ruxandra O., Tineke Fokkema, and Mihaela Nedelcu. 2017. "Ageing as a Migrant: Vulnerabilities, Agency and Policy Implications." *Journal of Ethnic and Migration Studies* 43(2): 164–181. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2016.1238903>
- Cramm, Jane M., and Anna P. Nieboer. 2019. "Acculturation Is Associated with Older Turkish Immigrants' Self-Management Abilities." *BMC Public Health* 19(1): 1–9. <https://doi.org/10.1186/s12889-019-7471-0>
- Conkova, N., & van den Broek, T. 2024. Long-Term Care Use Among Older Migrants in the Netherlands: What to Expect in the Next Decade? *Journal of Aging & Social Policy*, 1–17. <https://doi.org/10.1080/08959420.2024.2384195>
- Conkova, Nadia, Tineke Fokkema, and Theo G. van Tilburg. 2024. "Subjective Well-Being of Older Migrants in the Netherlands: A Conceptual and Methodological Discussion." *International Migration* 62:54–67. <https://doi.org/10.1111/imig.13194>
- Conkova, Nina, and Julie Lindenberg. 2020. "The Experience of Aging and Perceptions of 'Aging Well' among Older Migrants in the Netherlands." *The Gerontologist* 60(2): 270–278. <https://doi.org/10.1093/geront/gnz125>

Hollanda'da Yaşayan Yaşlı Türk Göçmenler: Yaşam Seyri Perspektifinden Bir Değerlendirme

- Crul, Maurice, and Hans Vermeulen. 2006. "The Second Generation in Europe." *International Migration Review* 37(4): 965–986. <https://doi.org/10.1111/j.1747-7379.2003.tb00166.x>
- Dane, Simon, Catherine Haslam, Jolanda Jetten, Shuang Liu, Cynthia Gallois, and Thi Lam Ngoc Tran. 2020. "The Benefits of Ethnic Activity Group Participation on Older Immigrant Well-Being and Host Country Adjustment." *International Journal of Intercultural Relations* 77: 119–124. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2020.05.006>
- de Valk, Helga, and Tineke Fokkema. 2017. "Health among Older Populations of Migrant Origin." In *Demographic Change and Migration*, edited by W. Apt, 40–52. The Hague: Joint Programming Initiative (JPI) "More Years, Better Lives."
- Denktaş, Semiha, Gerrit Koopmans, Elske Birnie, Michel Foets, and Gerrit Bonsel. 2009. "Ethnic Background and Differences in Health Care Use: A National Cross-Sectional Study of Native Dutch and Immigrant Elderly in the Netherlands." *International Journal for Equity in Health* 8(35). <https://doi.org/10.1186/1475-9276-8-35>
- Denktaş, Semiha. 2011. *Health and Health Care Use of Elderly Immigrants in the Netherlands*. PhD diss., Erasmus University Rotterdam.
- Dwyer, Peter, and Dimitris Papadimitriou. 2006. "The Social Security Rights of Older International Migrants in the European Union." *Journal of Ethnic and Migration Studies* 32(8): 1301–1319. <https://doi.org/10.1080/13691830600927773>
- Edmonston, Barry. 2013. "Lifecourse Perspectives on Immigration." *Canadian Studies in Population* 40(1–2): 1–8. <https://doi.org/10.25336/P6MK73>
- El Fakiri, Fatima, and Jacqueline Bouwman-Notenboom. 2016. *Gezondheid van Oudere Migranten in de Vier Grote Steden*. GGD.
- Erlinghagen, Marcel. 2021. "The Transnational Life Course: An Integrated and Unified Theoretical Concept for Migration Research." *Ethnic and Racial Studies* 44(8): 1337–1364. <https://doi.org/10.1080/01419870.2021.1880014>
- Fokkema, Tineke, and Ruxandra O. Ciobanu. 2021. "Older Migrants and Loneliness: Scanning the Field and Looking Forward." *European Journal of Ageing* 18: 291–297. <https://doi.org/10.1007/s10433-021-00646-2>
- Fokkema, Tineke, and Manon Das. 2020. *Familienetwerken van Niet-Westerse Oudere Migranten*. <https://longreads.cbs.nl/integratie-2020/familienetwerken-van-niet-westerse-oudere-migranten/> adresinden erişildi. (Erişim Tarihi: 30.10.2025).
- Fokkema, Tineke, and Nina Conkova. 2018. "Turkse en Marokkaanse Ouderen in Nederland en België: Een Sociaal-Demografisch Profiel." *Geron* 20: 15–19. DOI: 10.1007/s40718-018-0030-4
- Gilleard, Chris, and Paul Higgs. 2005. *Contexts of Ageing: Class, Cohort and Community*. Cambridge: Polity Press.
- Grenier, Amanda, and Jill Hanley. 2024. "Social Exclusion: A Lens for Understanding Aging in the Context of Migration." In *Intersections of Aging and Immigration: The Promise and Paradox of a Better Life*. pp. 10–23.
- Hayes, Matthew. 2014. "'We Gained a Lot over What We Would Have Had': The Geographic Arbitrage of North American Lifestyle Migrants to Cuenca, Ecuador." *Journal of Ethnic and Migration Studies* 40(12): 1953–1971. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2014.880335>

- Holman, D., and Alan Walker. 2021. "Understanding Unequal Ageing: Towards a Synthesis of Intersectionality and Life Course Analyses." *European Journal of Ageing* 18(2): 239–255. <https://doi.org/10.1007/s10433-020-00582-7>
- Hoogte, H., and J. van Hamond. 2020. *Familienetwerken van Niet-Westerse Oudere Migranten*.
- Hunter, Alistair. 2011. "Theory and Practice of Return Migration at Retirement: The Case of Migrant Worker Hostel Residents in France." *Population, Space and Place* 17(2): 179–192. <https://doi.org/10.1002/psp.610>
- Ikram, U. Z., A. E. Kunst, M. Lamkaddem, and K. Stronks. 2014. "The Disease Burden across Different Ethnic Groups in Amsterdam, the Netherlands, 2011–2030." *European Journal of Public Health* 24(4): 600–605. DOI: 10.1093/eurpub/ckt136
- Kahveci, C., E. Karacan, and K. Kosnick. 2020. "Tactical Mobility: Navigating Mobile Ageing and Transnational Retirement between Turkey and Germany. A Comparison between Turkish-German and German Retirees." *Journal of Ethnic and Migration Studies* 46(15): 3157–3173. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2020.1724532>
- Karaçam Z. 2013. "Sistematik Derleme Metodolojisi: Sistematik Derleme Hazırlamak İçin Bir Rehber." *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi* 6(1): 26–33.
- Katz, Stephen, and Amanda Grenier. 2023. "The Life Course and Migration: The Social Position of Ageing." In *Handbook on Migration and Ageing*, 14–24. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing.
- Kilkey, Majella, and Loretta Baldassar. 2024. "Conditioning Grandparent Carelabour Mobility at the Care-Migration Systems Nexus: Australia and the UK." *Journal of Ethnic and Migration Studies* 50(5):1157–1176. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2023.2279732>
- King, Russell, Aija Lulle, Dora Sampaio, and Julie Vullnetari. 2017. "Unpacking the Ageing–Migration Nexus and Challenging the Vulnerability Trope." *Journal of Ethnic and Migration Studies* 43(2): 182–198. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2016.1238904>
- Klok, J., Theo G. van Tilburg, Bianca Suanet, and Tineke Fokkema. 2017. "Transnational Aging among Older Turkish and Moroccan Migrants in the Netherlands: Determinants of Transnational Behavior and Transnational Belonging." *Transnational Social Review* 7(1): 25–40. <https://doi.org/10.1080/21931674.2016.1277656>
- Klokgieters, S. S., Theo G. van Tilburg, Dorly J. H. Deeg, and Martijn Huisman. 2018. "Resilience in the Disabling Effect of Gait Speed among Older Turkish and Moroccan Immigrants and Native Dutch." *Journal of Aging and Health* 30(5): 711–737. <https://doi.org/10.1177/089826431668932>
- Korkmaz-Yaylagül, Nilüfer. 2019. "Göç ve Yaşlılık." *Yaşlılık: Yeni Yüzyılın Gerçeği içinde*, der. V. Kalınkara, s. 217–234. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Krumme, H. 2004. "Fortwährende Remigration: Das Transnationale Pendeln Türkischer Arbeitsmigrantinnen und Arbeitsmigranten im Ruhestand / Continual Return: Transnational Circular Migration of Turkish Migrant Workers in Retirement." *Zeitschrift für Soziologie* 33(2): 138–153. <https://doi.org/10.1515/zfsoz-2004-0203>
- Lanari, Donatella, and Odoardo Bussini. 2012. "International Migration and Health Inequalities in Later Life." *Ageing & Society* 32(6): 935–962. DOI:10.1017/S0144686X11000730

Hollanda'da Yaşayan Yaşlı Türk Göçmenler: Yaşam Seyri Perspektifinden Bir Değerlendirme

- Liversage, Anika, and Vibeke Jakobsen. 2016. "Unskilled, Foreign, and Old: A Life Course Perspective on Immigrant Poverty." *GeroPsych: The Journal of Gerontopsychology and Geriatric Psychiatry* 29(2): 93–103. <https://doi.org/10.1024/1662-9647/a000146>.
- Liversage, Anika. 2023. "A Challenging Responsibility – Care for Older Parents in Turkish Immigrant Families." *Journal of Family Research* 35: 286–303. <https://doi.org/10.20377/jfr-858>
- Lulle, Aija, and Russell King. 2016. *Ageing, Gender, and Labour Migration*. Cham, Switzerland: Springer.
- Morales, Juan F. 2021. "Aging and Undocumented: The Sociology of Aging Meets Immigration Status." *Sociology Compass* 15(4): e12859. <https://doi.org/10.1111/soc4.12859>.
- Mortimer, Jeylan T., and Michael J. Shanahan, eds. 2007. *Handbook of the Life Course*. New York: Springer Science & Business Media.
- Narayan, A. C., and R. Chakraborty. 2024. "Life Transition and Migration: A Scoping Review." *Clinical Psychology, Psychotherapy and Counseling*: 005–014. DOI: 10.17352/cppc.000002
- Nieboer, Anna P., Tineke van den Broek, and Jane M. Cramm. 2021. "Positive and Negative Ageing Perceptions Account for Health Differences between Older Immigrant and Native Populations in the Netherlands." *BMC Geriatrics* 21. DOI:10.1186/s12889-023-17479-6
- Nieboer, Anna P., and Jane M. Cramm. 2024. "Growing Old outside of One's Home Country: Well-Being Needs for Aging in Place among Turkish People in the Netherlands." *Cities* 150: 105065. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2024.105065>
- Olcese, Manuela, Paola Cardinali, Federico Madera, A. P. Camilleri, and Laura Migliorini. 2024. "Migration and Community Resilience: A Scoping Review." *International Journal of Intercultural Relations* 98: 101924. DOI:10.1016/j.ijintrel.2023.101924
- Palaz, F. S. 2015. *Hollanda'da Yaşayan Türk Vatandaşlarının Aktif Yaşlanma Süreci: Nitel Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Palmberger, Monika. 2020. "Social Ties and Embeddedness in Old Age: Older Turkish Labour Migrants in Vienna." In *Ageing as a Migrant*, 72–86. Abingdon, UK: Routledge. DOI: 10.1080/1369183X.2016.1238907
- Phillipson, Chris. 2015. "Placing Ethnicity at the Centre of Studies of Later Life: Theoretical Perspectives and Empirical Challenges." *Ageing & Society* 35(5): 917–934. <https://doi.org/10.1017/S0144686X14001032>
- Pot, Apit, Merel Keijzer, and Kees de Bot. 2020. "The Language Barrier in Migrant Aging." *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism* 23(9): 1139–1157. DOI: 10.1080/13670050.2018.1435627
- Regt, Sabrina de, Tineke Fokkema, and Manon Das. 2022. *Migrantenouderen in Nederland: Een Beschrijvende Analyse van de Leefsituatie van Ouderen uit de 20 Grootste Herkomstgroepen*.
- Sabater, Albert. 2021. "Aging Migrants." In *Encyclopedia of Gerontology and Population Aging*, edited by Danan Gu and Matthew E. Dupre, 316–319. Cham, Switzerland: Springer.
- Sampaio, Dora. 2022. *Migration, Diversity and Inequality in Later Life: Ageing at a Crossroads*. Cham, Switzerland: Springer Nature.
- Savaş, Elif B., Kène Henkens, and Matthijs Kalmijn. 2023. "Who Is Aging out of Place? The Role of Migrant Selectivity in International Retirement Migration." *Journal of Ethnic and Migration Studies* 50(2): 461–482. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2023.2252993>.

- Schans, Djamila. 2008. "They Ought to Do This for Their Parents': Perceptions of Filial Obligations among Immigrant and Dutch Older People." *Ageing & Society* 28(1): 49–66. <https://doi.org/10.1017/S0144686X07006307>
- Sempértegui, Galo A., Christos Baliatsas, Jan Willem Knipscheer, and Maria H. J. Bekker. 2023. "Depression among Turkish and Moroccan Immigrant Populations in Northwestern Europe: A Systematic Review of Prevalence and Correlates." *BMC Psychiatry* 23(1): 1–26. <https://doi.org/10.1186/s12888-023-04819-4>
- Sevinç, Yasemin. 2016. "Language Maintenance and Shift under Pressure: Three Generations of the Turkish Immigrant Community in the Netherlands." *International Journal of the Sociology of Language* 2016(242): 81–117. DOI:10.1515/ijsl-2016-0034
- Simons, Maike, S. Kurt, M. Stefens, K. Karos, A. Beijer-Klippel, and J. Lataster. 2023. "Understanding the Significance of Bonding Social Capital for the Well-Being of First-Generation Labour Migrants: A Cross-Sectional Study in the Netherlands." <https://doi.org/10.31234/osf.io/4j52f>.
- Suurmond, Jeanine, Désirée L. Rosenmöller, Houssain El Mesbahi, Mohamed Lamkaddem, and Maria L. Essink-Bot. 2016. "Barriers in Access to Home Care Services among Ethnic Minority and Dutch Elderly: A Qualitative Study." *International Journal of Nursing Studies* 54: 23–35. DOI: 10.1016/j.ijnurstu.2015.02.014
- Şekercan, A., Mohamed Lamkaddem, Maryam B. Snijder, Ronald J. Peters, and Maria L. Essink-Bot. 2015. "Healthcare Consumption by Ethnic Minority People in Their Country of Origin." *The European Journal of Public Health* 25(3): 384–390. DOI: 10.1093/eurpub/cku205
- Temple, Jerome, Tom Wilson, Beatriz Brijnath, Ariane Utomo, and Peter McDonald. 2022. "English Language Proficiency among Older Migrants in Australia, 2016–2046." *Journal of International Migration and Integration* 23(2): 403–429. <https://doi.org/10.1007/s12134-021-00836-y>
- ten Kate, Robbert L. F. 2023. *Understanding Loneliness among Older Migrants*. PhD diss., University of Groningen. <https://doi.org/10.33612/diss.630715375>.
- Torres, Sandra. 2015. "Expanding the Gerontological Imagination on Ethnicity: Conceptual and Theoretical Perspectives." *Ageing & Society* 35(5): 935–960. <https://doi.org/10.1017/S0144686X14001330>.
- Torres, Sandra. 2012. "International Migration: Patterns and Implications for Exclusion in Old Age." In *From Exclusion to Inclusion in Old Age: A Global Challenge*, edited by Thomas Scharf and Norah Keating, 33–40. Bristol: Policy Press.
- UNECE. 2016. *Migration and Older Age: Older Migrants and Migrant Care Workers. Policy Brief on Ageing No. 17*. https://unece.org/DAM/pau/age/Policy_briefs/ECE-WG.1-24.pdf.
- Van der Gref, Sammy, and Jet Droogleeve Fortuijn. 2017. "Multiple Disadvantage of Older Migrants and Native Dutch Older Adults in Deprived Neighbourhoods in Amsterdam, the Netherlands: A Life Course Perspective." *GeoJournal* 82: 415–432. DOI:10.1007/s10708-015-9691-x
- Van der Gref, S., Sako Musterd, and F. Thissen. 2016. "Residential Dynamics and Neighbourhood Conditions of Older Migrants and Native Dutch Older Adults in Amsterdam, The Netherlands." *Ageing & Society* 36(1): 189–218. <https://doi.org/10.1017/S0144686X14001159>.
- Van Tilburg, Theo, and Tineke Fokkema. 2021. "Stronger Feelings of Loneliness among Moroccan and Turkish Older Adults in the Netherlands: In Search for an Explanation." *European Journal of Ageing*: 311–322. <https://doi.org/10.1007/s10433-020-00562-x>

Hollanda'da Yaşayan Yaşlı Türk Göçmenler: Yaşam Seyri Perspektifinden Bir Değerlendirme

- Van Wezel, N., Anne L. Francke, E. Kayan-Acun, W. L. J. M. Devillé, N. J. van Grondelle, and M. M. Blom. 2016. "Family Care for Immigrants with Dementia: The Perspectives of Female Family Carers Living in the Netherlands." *Dementia* 15(1): 69–84. <https://doi.org/10.1177/1471301213517703>.
- Verhagen, I., W. J. Ros, B. Steunenbergh, et al. 2013. "Culturally Sensitive Care for Elderly Immigrants through Ethnic Community Health Workers: Design and Development of a Community Based Intervention Programme in the Netherlands." *BMC Public Health* 13: 227. <https://doi.org/10.1186/1471-2458-13-227>.
- Warnes, Anthony M., and Allan Williams. 2006. "Older Migrants in Europe: A New Focus for Migration Studies." *Journal of Ethnic and Migration Studies* 32(8): 1257–1281. <https://doi.org/10.1080/13691830600927617>
- Warnes, Anthony M., Klaus Friedrich, Leonie Kellaher, and Sandra Torres. 2004. "The Diversity and Welfare of Older Migrants in Europe." *Ageing & Society* 24(3): 307–326. <https://doi.org/10.1017/S0144686X04002296>
- White, Paul. 2006. "Migrant Populations Approaching Old Age: Prospects in Europe." *Journal of Ethnic and Migration Studies* 32(8): 1283–1300. <https://doi.org/10.1080/13691830600927708>
- Witter, Y., and Tineke Fokkema. 2018. "Huisvesting en Zorg voor Oudere Migranten in Nederland." 34(6): 1–4.
- Yaman Kahveci, Gülsün. 2018. *Hollanda'da Yaşayan Türklerin Ev Sahibi Toplumla Sosyo-Kültürel Temaslarının Kültürel Aktarım Sürecine Etkileri*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü, Ankara.
- Yağmur, Kutlay, and Fons J. R. van de Vijver. 2012. "Acculturation and Language Orientations of Turkish Immigrants in Australia, France, Germany and the Netherlands." *Journal of Cross-Cultural Psychology* 43(7): 1110–1130. <https://doi.org/10.1177/0022022111420145>
- Yerden, İbrahim. 2000. *Zorgen over Zorg: Traditie, Verwantschapsrelaties, Migratie en Verzorging van Turkse Ouderen in Nederland*. Amsterdam: Het Spinhuis.
- Yılmaz, K. 2021. "Sosyal Bilimlerde ve Eğitim Bilimlerinde Sistematiik Derleme, Meta Değerlendirme ve Bibliyometrik Analizler." *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi* 10(2): 1457–1490. <https://doi.org/10.33206/mjss.791537>
- Yılmaz, Gülsen, and Monika S. Schmid. 2015. "Second Language Development in a Migrant Context: Turkish Community in the Netherlands." *International Journal of the Sociology of Language*: 101–132. DOI:10.1515/ijsl-2015-0023
- Yılmaz, N. G., H. Sungur, J. C. M. van Weert, M. E. T. C. van den Muijsenbergh, and B. C. Schouten. 2020. "Enhancing Patient Participation of Older Migrant Cancer Patients: Needs, Barriers, and eHealth." *Ethnicity & Health* 27(5): 1123–1146. <https://doi.org/10.1080/13557858.2020.1857338>.
- Zubair, Maria, and Mary L. Norris. 2015. "Perspectives on Ageing, Later Life and Ethnicity: Ageing Research in Ethnic Minority Contexts." *Ageing & Society* 35(5): 897–916. <https://doi.org/10.1017/s0144686x14001536>.

